

בר נון מלי רון
סמך משה יח
וקבילו מנה בני
כמא די פקיד יי
קם נביא עוד בני
אתגלי לה יי אפי

כד מית קא כהת עינוהי וקא
שנא זיו יקרא דאפודי: ה ובכו
בני ישראל ית משה במישריא
דמואב תלחין יומין ושלימו יומי
ככיתא אבלא דמשה: ט ויהושע

במתו לא כהתה עינו ולא נם לחה:
7 ויבכו בני ישראל את משה
בערבת מואב שלשים יום ויתמו
ימי בכי אבל משה: ט ויהושע בן נון

רשי

לקט בהיר

בין השמשות בערב שבת (אבות ה' י'): (י) לא כהתה
עינו. חף משמתי (כפרי): ולא נם לחה. לחלוות
כצו (י) לא שלט צו רקצון ולא נהפך תואר פניו (חוקי):
(ה) בני ישראל. הזכרים, אבל באהרן מתוך שהיה
רודף שלום ונותן שלום בין חיש לרעהו* וצין אשה
לבעלה (נאמר (13) ונמד' ב' כ"ט) כל בית ישראל
שינוי נוסחאות - לחבירו

וא"מ הא גופא קשיא למה הכין שם היודע מראשית אחרית
צ"ה את קברו, או להפך למה נתן הקב"ה מקום לעובדי
פעור לעשות ע"ז שלהם דוקא שם, ועל זה חירץ לכפר על
מעשה פעור (מ"ל), ונתוס' שם בסוטה הביאו מדרש שכל
שנה ושנה בעת שחטאו ישראל צבנות מואב באותו פרק בית
פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה
קברו של משה חוזר ושוקע שמה רבינו שקעו בקרקע עד

חוטמו וכל עשה שעולה חוזר ושקעו למקום ששקעו משה רבינו עכ"ל: (יח) הכרחו מיתור חיצת צמותו, פשיטא שבמותו
היה בן ק"ך שנה הלא זה קיימין, ודאי ששייך למטה צמותו לא כהתה עינו, כלומר לא חשש כח מראית עיניו לא מבעיא
לעת זקנתו אלא אפילו אחר מותו (ג"א - אורח"ח): (יט) זה פי' המלות, דכתיב בה"א וקריין למו בוא"ו נבולם לחלוות
שבו בגופו של משה (לא נפ) לא הלך ולא נרח (למה) נח שלו, ואח"כ מפרש, שלא די שלא נחפרדו ד' יסודות שבו ולא נרקב
ונפסד גופו, אלא אפילו תואר פניו לא נהפך שלא אזיל סומקא ואחא חורא כדרך אבר מת שנתייבש ואין בו לחלוות אודם,
ולשון הספרי: כל הנוגע בשרו של משה למה פורחת אילך ואילך עכ"ל, פי' כאדם הדוחק באצבעו בשר חי נחלנן מקום הדחק
מפני שהלחה נדחק משם לכאן ולכאן: (כ) לא משום שעשה להם טובות כמה שעשה שלום ביניהם, שא"כ קשה קושיית
המפרשים וכי משה לא עשה להם טובות הלא הוא שהולאם מעבדות לחירות עולם והחייב נפסס מ' שנה והוריד להם תורת
אלהים חיים וכו', אלא משום שע"י עשיית שלום היה מעורב מאוד בין הנריות, וז"ל פדר"א שהיה אוהב שלום ורודף שלום
ועובר במחנה ישראל בכל יום ונותן שלום וכו' עכ"ל, והגאון הגדול הפשטן ראב"ע ז"ל כתב ובאהרן כל בית ישראל צעזעו
כבוד משה עכ"ל, וחפשו עליו המפרשים (עיין באוה"ה"ק) שנראה כוונתו שצבו אחת צפה ואחת בלב כעין מופה חו"ש
למשה, אבל בחוקי ממתיקו שכתב שכשמת אהרן (ומן הסתם היה משה בוכה) מי הוא הרואה את משה בוכה ולא יבכה

אור החיים

עוד נחזון להסמיך צמתו למאמר לא כהתה עינו
להעיר שאחר מיתה הוא אומר לא כהתה וגו' (י"א):
ח. ויבכו בני ישראל. ובאהרן אמר (במדבר כ'
כ"ט) כל בית ישראל, רבותיו ז"ל
(אבות דר"נ פי"ג) נתנו טעם לפי שהיה אוהב
שלום וגו', וראב"ע כתב שצבו כל בית ישראל לכבוד
משה שהיה חי, ואין להאמין לפירושו שאין להטיל
מוס צמעשה בטוב שעשו ישראל (י"ב) שעשאוהו
בשביל משה שהיה חי ולמשה עלמו כשמת העלימו
מהם בהספידו. ואולי יש להת עעם כי אהרן לא

אור בהיר

קיימין. קמא) שאם לא כן יוכל להאמר שכל זה היה עד מותו, והרבותא הוא שהגם שהיה זקן לא הושכו ראות עיניו וכו', ת"ל
במתו. קמב) פירוש הכתוב מעיד שעשו דבר טוב וצבו ל' יום, ואם נפרש שעשו אותו לפניו, הלא שקר הוא, ומגונה הוא, ואדכרה

זכרים ונקבות (פס)
אל פנים. שהיה
עת* שרונה כענין
שינוי נוסחאות - בכל שפה ות
מהביט הוד כבוד ת

לא העירו על ז
הארץ הטובה. עו
דבר חדש ששרתה
משל למי שנאבדה
לו יכיה שאינה דו
לא צבו כולן, והוא
צן נון וגו' (י"ג). מ
מרגליות ולא מלל
אלעזר התחיו לכה
חסרון כהונה גו

שמעלמו קמב
י. ולא קס נבי
ענה, ונ
כמוכו, ואומרו צו
היכה באמלעות י
ישראל מזופים לא

הוא מעשה רע. ק
שלום ורודף שלום.
שאמר לכל האומות וגו'
כדי לקיים מצות אליו כ
שם שעל היס לא נגמרו

ואכל בחיטא כענין - מלאה באמור כמלא אגראו השכנה

מלא רוח חכמה פייסמך משה את-
 ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל
 ויעשו כאשר צוה יהוה את משה:
 ולא תקם נביא עוד בישראל במשה
 אשר ידעו יהוה פנים אל פנים: י לכל

בר נון מלי רוח הקמתא ארי
 סמך משה ית ידוהי עלוהי
 וקבילו מנה בני ישראל ועבדו
 כמא די פקיד ית משה: וקא
 קם נביא עוד בישראל במשה די
 אתגלי לה ית אפין באפין: יא לכל

לקט בהיר

רש"י

זכרים ונקבות (פסוק י"א): (י) אשר ידעו ה' פנים
 אל פנים. שהיה לבו גם צ"ל ומדבר אליו בכל
 עת* ברובה כענין שנאמר (ברית י"ג ב) ועתה אעלה
 שינוי נוסחאות: בכל שעה ושעה שירצה (רמב"ן)
 הוא עכ"ל: (כא) ודאי שאינו פשוט כפשוטו כי הלא לא
 תוכל לראות את פני כמיני (שמות ל"ג כ'), הלא לשון מושאל
 הוא במשל ומליצה, לא כאדם פשוט הנא לראות פני המלך
 פעם אחת בחייו שפניו כנוסים בקרקע ונרתע ומתיירא
 מהניט הוד כבוד חפצת מלכו, הלא כשר גדול שליח מיוחד הנא בכל יום ובכל עת הנורך להתייעץ בעניני המלכות

אור החיים

לא העירו על זכ"ל, גם נעדרו בשמחה ביאת
 הארץ הטובה. עוד אפשר שבמיתה משה הקפ ראו
 דבר חדש ששרהה שכינה על יהושע ולקחו נחמה,
 משל למי שנאצדה לו מרגליות מלא אחרת במקומה
 לו יהיה שאינה דומה אף על פי כן יתנחם בה, ולזה
 לא זכו כולן, והוא מה שסמך למאמר ויזכו ויהושע
 בן נון וגו' (ל"ג ב), מה שאין כן במיתה אהרן אצדו
 מרגליות ולא מלאו צמח יתנחמו, והגם שנתמנה
 אלעזר תחתיו לכהן גדול, אף על פי כן לא זוכים על
 חסרון כהונה גדולה הלא על חסרון תועלויות
 שמעלמו (ל"ג ב) שלא היה להם המורה:
 י. ולא קם נביא עוד. פירוש ולא קם עוד
 עתה, ואומרו עוד פירוש ולא יקום עוד
 כמוהו, ואומרו בישראל (ל"ג ב) רמז שכל השגת נביאחו
 היכה באמלטה ישראל, ולא ולמד מהשנים שהיו
 ישראל מזופים לא נדבר עמו ה', ור"ל דרשו (ספרי

אור בהיר

הוא מעשה רע. קמג) שלא ילא ממנו דבר רע, כגון ביאת הכנעני. קמד) והוא טעם על חסרון חיבת כל. קמה) אזהב
 שלום ורודף שלום. קמו) חיבת עוד מיותר. קמז) גם הוא מיותר שפשיטא הוא. קמח) היכן גזירתו של מאמר זה
 שאמר לכל האותות וגו' ולכל היר וגו' ולא אמר מה היה אז. קמט) ולא רק לפעמים היטה לו מדריגה גדולה הזאת. קנ)
 כדי לקיים מלות אליו השמעון. קנא) ולא יבא להוסיף ולא לגרוע הלא לעבוד את ה' במצוות התורה עכ"ל. קנב) ופירשנו
 שם שעל היס לא נגמרה האמונה בהם שידבר אלקים עם האדם ומי וצמעמד הנבחר נשלמה בהם גם אמונה זאת. קנג) הגם שלא

הָאֵתָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־
 עַבְדָּיו וּלְכָל־אֶרְצוֹ: יב וּלְכָל הַיָּד
 הַחֲזֹקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר
 עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: חזק

אֵתָא וּמוֹפְתָא דִּי שְׁלַחַהּ יְיָ
 לְעַמְבַּר בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה
 וּלְכָל עַבְדֵּיהּ וּלְכָל אֶרְעָה:
 יב וּלְכָל יָדָא תַּקְפָּתָא וּלְכָל
 חֲזוּנָא רְבָא דִּי עַבְר מֹשֶׁה לְעֵינֵי
 כָּל יִשְׂרָאֵל: חזק

לקט בהיר

רש"י

והמדינה: (כב) פ"י הלמו ידיו הקדושים אור מופלא
 רוחני שזרומי, ומי יכול להשיג חזקת יד גדול כזו, שהלא
 מכות הגדולות וקריעת ים סוף וכו' כבר אמר בפסוק
 הקודם, ובהרגוס יונתן שהרבותא שקבל בידו שמי לוחות
 אבנים כגדים משקלם ארבעים קאה, ולפי"ו שייך על הלוחות
 השניות: (כג) פ"י לא שעשה להם מורא גדול אלא הוליאם
 והילם מן מורא גדול, וראייתו מפרשים שאמרו כוונת רבינו
 ע"פ זוה"ק קפ"ג שהמדבר השממה רשות ומקום
 ס"מ וכת דליה, אשר נכחו שלמשה כפו אוחו ודרכו עליו
 ונשמרו ממנו וזהו המדבר הגדול והנורא, ויכון הוא: (כד)

אל ה', עמדו ואשמעה מה יורה ה' לכם (במד' טו ח):
 (יג) ולכל היד החזקה. שקבל את התורה
 בלוחות^{כב} בידיו (במד'): ולכל המורא הגדול. (כ"ט)
 וגבורות שבמדבר הגדול^{כג} והנורא (כ): לעיני כל
 ישראל. י"ב שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם^{כ"ד},
 שנאמר (ב"י) והשברם לעיניכם (כ), והסכימה דעת
 הקצ"ה לדעתו, שנאמר (במית' י"ד א) אשר שברת^{כ"ה}
 יישר כהן ששברת (ב"ב י"ד):

חסלת פרשת וזאת הברכה

אין זה מוסב על האמור, שהרי קבלת הלוחות לא היחה לעיניהם ונסים וגבורות שהילם במדבר פשוט שהיתה לעיניהם, ולכל
 היותר היל"ל אשר עשה לכל ישראל, אלא לרמו על מה שאמר ואשברם „לעיניכם“ (במ"ח): פ"י לא הלך להתייען
 ולשאל אלא שם לעיניהם נשאו לבו, ומה זה השבח והמעלה שעשה כן, שהסכימה דעת הקצ"ה לדעתו: (כו) פירש"י שבח
 פ"ו. אשר, אישר (מלשון אשרי מי שלא חטא) שאישרו ושיבחו על שבירתן, ובג"כ פירש"י קרא יחירה הוא וכו' ללמדך
 שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו ע"ה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום עכ"ל, אשרינו שכה לנו, וכוחו יגן עלינו,
 והוא יבא ויגאלינו, במהרה בימינו אמן:

אור החיים

ואמר ולא קם נביא עוד בישראל וגו'^{כ"ז}, הטעם כי
 משה נתן כל האותות מה שאין נביא אחר עושה
 כזה ואין נריך לומר כולן, ועוד לכל היד החזקה
 שהוא קריעת ים סוף שבו האמינו, ולכל המורא
 הגדול שהוא צמעוד הר סיני שבו גמרו להאמין לא
 יקום עוד נביא שיעשה כזה, וגמר אומר לעיני כל
 ישראל פירוש שהם בעלמם ראו הדברים ולא ללד
 האמונה כסדר שעושים בשאר הנביאים הבאים
 אחריו, אלא בעיניהם ראו כי משה נביא ה' אמת
 ותורתו תורת אלהים חיים אמת:

אור בהיר

נשמע מהקב"ה בעלמם. קצ"ד פ"י הכתוב זה להשמיענו הלכה זו שכתב הרמב"ם ז"ל ואמר שאל מחמתן כשבא אליך נביא שיעשה
 כמו משה רבינו ע"ה שהרי זאת אי אפשר שהרי לא קם וגו', ואמר הכתוב ה' עממי מדוע לא קם, א' ידעו ה' פנים אל פנים, ב' לכל
 האותות וגו', ג' יד החזקה שהוא קריעת ים סוף, ד' מורא הגדול שהוא מעמד הנמר, ה' לעיני כל ישראל:

אקוד ואשתחוה בדרך כריעה - ואשמח בהשלמת וזאת הברכה

ובזה גשלים משנה תורה - זכרה לי אלהי לטובה

ויזכני לתורת אמת תמימה וטהורה

« ויהי אחרי מו
 לאמר: = משה
 אל הארץ אשו
 רגלכם בו לכם
 הנגה הגדול נ
 גבולכם: = לא
 עמך לא ארפך
 הארץ אשר נע
 ככל התורה א
 ככל אשר תל
 למען תשמר י
 הלוא צויתך =

ויצו יהושע ו
 לאמר הכינו ל
 לבוא לרשת ו
 ולגדי ולחצי ע
 אתכם משה ע
 הזאת: = נשינ
 הירדן ואתם ה
 אשר יניח יהוה
 נתן להם ושבו
 יהוה בעבר ה
 נעשה ואלכל
 אליה רק יהיה
 אתיפיה ול

א א א בראשית ברא אלהים את * בקדמין ברא יי ית שמיא וית

לקט בהיר

רש"י

(א) ר' יתק זה תנא הוא חד מרז"ל, הוצא מאמר זה משמו בתנאומא הגדפס ה' תרמ"ד מכתב יד, ורש"י ראהו, וכן הוא בילקוט קפ"ו: (ב) כי עיקר התורה נשגיל מלוחיה ניתנה, ומצבת תורה פירושו הוראה, וכל ענייני חזן מהמלוות יהיו נכתבים בספר לפני עלמו, כמו ספר חיוב שעשה מרע"ה (ג"א), או יהיו מסורים בעל פה וגרמזים בתורה, וכמו שהיא מלאה חכמות בפרד"ס (במ"ח), וכעין זה כתב הרמב"ן ז"ל: (ג) פי' קידוש החדש, כלומר כזה ראה וקדש (במ"ח): (ד) פי' כלל ישראל על פי משה, שהרי תורה זוה לנו משה (רא"ם), ואותן מלוות שנכתבו לנורך ישראל קודם יבאת משה יכתבו בפנים בתוך שאר מלוות על ידי משה (ג"א): (ה) אין זו סיוס הקושיא, או קושיא ב', אלא התחלת

אור ההיים

בעזר יוצר אורה. אבאר פירוש התורה. ליחד שמו הנורא. אשר עשאני מראשית. ויעצני וקראני ראשית. לעפוק בנועם ראשית. אתחיל לבאר ספר בראשית.

נפתחו השמים וחראה מראות אלהים צורא קלות הארץ, ואתצונן צמה שהורשיתי להצונן נפתח דברי קדוש, והעירותי ממזרח"ה של תורה"א, אומרו בראשית ששיעור התיבה היא סמוכה"ה) כמו שהאמר ראשית דבר וכאן חסר הנסמך לה, ומי כאלהינו יודע דצרי' הלא ממנו מולא דבר. ב' אומרו בתחילת סדר הבריאה השמים, ורז"ל (חגיגה י"ג) פירושו התיבה שהיא מרכבת מז' דברים אש ומים, ומעכה הרי זה חו"ש נותן יד לפושעים לומר כי זו הוא התחלת הבריאה"ה) אצל המים והאש לא בראס חו"ש הבורא, אחר שהשמיענו הכתוב עלמו שתחילת הבריאה היא שמים, ואס המים נבראו היה לו להקדים בריאתם, וחז"ל (רש"י ושאר) נשמרו מז' הערות ופירושו ששיעור הכתוב הוא על זה הדרך

בראשית בריאת שמים וארץ (היתה הארץ תהו וגו' לא שתחילת הבריאה היתה שמים וארץ, דצריהם ז"ל לא הספיקו להסיר הטעות, כי לדצריהם למה לא הודיע הכתוב אחר כך בריאת מים ואש ועפר ורוח"ה), והגם שאמר הכתוב (ט') יקוו המים וגו' וחראה היצבה, אינו נשמע שנבראת ויותר לודק המשמעות שמלויה היתה אלא שגזר עליה להתגלות כשיקוו המים. ג' יש לדקדק בכתוב אומרו את השמים ואת הארץ מה בא לרבות צצ' אחין אלו:

אבן כוננת הכתוב היא על זה הדרך וקודם אעירב שחר המונג אללינו מגדולת הבורא מה גדלו מעשיו, כי האדון צ"ה יוכל דבר דיבור בלתי מושג בנבראים כאומרם ז"ל (מכילתא יתרו) בפירוש הכתוב (שמות כ' א') וידבר אלהים את כל

אור בהיר

(א) כלומר מתחלתה, שמעס הורשה לתלמיד ותיק להערות ולחדש, אצל לא מקודם. (ב) פי' תיבת בראשית היא כמו חצי תיבה, שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו. (ג) פי' אין לומר ששגג וטעה חו"ש, ודיבר הכי שלא כהוגן, וחסר תיבה, זה אינו, אלא ודאי שזו שורת הדיבור, ועלינו לחקור ולהבין. (ד) פי' המצוג של אש ומים. (ה) וכאילו אמר בראשית בראו וגו', פי' בתחילת בריאת אלקים את וגו'. וא"כ נקשר תיבת בראשית עם תיבת בראו. ופי' של הדברים, שאין הכי מספר לנו סדר הבריאה, ואינו מדבר כאן מהבריאה, אלא בא לומר שנשעת שהקב"ה התחיל לברוא השמים והארץ, או בעת ההוא, היתה מהו ובהו וגו', וממילא מיושב גם קוש"י ב'. (ו) פי' סוף כל סוף הלא אמר סדר הבריאה, שאמר ויאמר אלקים יהי אור וגו', ומסר א"כ דברים הללו.

פחה צברא: לעמו לתת יאמרו אומ שכששחם או כל הארץ שני ישר בעיניו"ו ונתנה לנו * אומר אלא התורה"ה ש ישראל"י סגג וחס צא בריאת * שמ ויאמר אלהי שיני נשחאת * ה * אומת * ורשעי * מלוות התורה במלרים וכו' ו שברא, ואס נא לכעון, בעבור פשוטו לריכין הכתוב ולא אמ וללמד על הכלל של ויעבוד יעק שמים וארץ לל תיבת בראשית אלא פירושו כי הדברים וגו' לדבר והוא ולא קדם דינ כי האדון יר המקורות וכו כאשר לכל ב בראשית בר דקדק לומר ולהיות שהג ז' דלכאורה קש מאמר ראשון כ ויליד. יב)

אונקלוס

הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: ב וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְבָהּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר: ד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל

אַרְעָא: ב וְאַרְעָא הוּת צְרִיָא וְרִיקְנִיָא וְחֻשׁוּכָא פִּרְשׁ עַל אֲפִי תְהוּמָא וְרוּחָא מִן קְדָם יי מְנַשְׁבָא עַל אֲפִי מַיָא: ג וַיֹּאמֶר יי יְהִי נְהוּרָא וְהוּהוּ נְהוּרָא: ד וַיֵּרָא יי יְת נְהוּרָא אֲרִי טָב וְאַפְרֵשׁ יי

רש"י

לקט בהיר

הַדָּן (צ"ר י"ג ע"ה) וְכִינּוּ דְכַתִּיב (ב' ד') צִוּם טַשׁוּת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וּבְמַיִם: (ב) תְּהוֹ וְבָהּ. תְּהוֹ לְשׁוֹן תְּמַה וּבְמַמּוֹן, שְׂאֵדָם תּוֹכֵה* וּמִשְׁתוּמָם עַל צְהוּי* שְׂבָה: תְּהוֹ. אֲשֶׁטוּרְדִישׁוּן צִלְעוּ: בְּהוֹ. לְשׁוֹן רִיקוּת וְלָדוּ* (אונק'י) עַל פְּנֵי תְהוּם. עַל פְּנֵי הַמַּיִם שְׁעַל הָאָרֶץ: וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת. כִּסָּף הַכְּבוֹד* עוֹמֵד צְאוּר וּמְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם בְּרוּחַ פִּיּוּ שֶׁל הַקְּבִצָּה וּצְמַחְמָרוֹ, כִּינּוּהַ מְרַחֶפֶת עַל הַקֵּן (תְּנִינָה ע"ה - ב"ה), אֶקוּבְעוּר צִלְעוּ: (ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל. אֶף צִוָּה אֲנוּ לְרִיכֵן לְדַבְּרֵי אֲגַדְהוּ, רַחֲוֹ* שְׁאוּנוּ כְּדֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ

לְדַיְקִים גַּמּוּרִים (ב"ב) כִּב) אֵין רְלוּנוּ לומר שֶׁהַכְּתוּב צְאוּמָרוֹ תְהוֹ וְבָהּ פִּירוּשׁוֹ כֵּן שְׂאֵדָם תּוֹהֶה עַל צְהוּ שְׂבָה, זֶה אֵינוֹ, שְׂאֵ"כ לֹא יִחַן הוּא"וֹ שֶׁל וְבָהּ, אֲלֹא דַבְּרֵי עֲלָמוֹ הוּא, לומר שֶׁמִּפְּנֵי כֵּן נִקְרָא הַשְׁמַמּוֹן תְּהוֹ שֶׁהַצְּהוּוֹ שְׂבוּ מִתְמַיָּה אֶת רוּחֵי, אֲבָל כִּינּוּהַ הַכְּתוּב לְהַגְדִּיל הַשְׁמַמּוֹן וְאָמַר עַל־יָד שְׂמוּת, כִּמוֹ שְׂאוּמָרִים זֶכֶה וְצָרָה (רֵא"ם): (בג) גַּם זֶה לְשׁוֹן רִיקוּת וּשְׁמַמּוֹן, כִּמְאֹמֶר הַכְּתוּב (לְפָנֵי ג' ו') נָלְדוּ עֲרִיבָה (דע"י): (כד) פִּי הַגַּם שְׁהִיּוֹם אַחַר גַּמֵּר מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית נִקְרָא תְהוּם הַמַּיִם שֶׁמִּתַּחַת לְאֶרֶץ, בְּהַכְרַח לומר שֶׁאִזּוּ הִיָּה נִקְרָא תְהוּם כֹּל הַמַּיִמוֹת גַּם מֵהַ שְׁעַל הָאָרֶץ, שְׂאֵל"כ לֹא יִחַן חִינּוּת, פִּנּוּי שֶׁפִּירוּשׁוֹ עַל פְּנֵי, וְעוֹד שֶׁהַמַּיִם שֶׁמִּתַּחַת לְאֶרֶץ גַּם הִיּוֹם הַמָּה בְּחֶשֶׁךְ (ג"א): (כה) וְאִי אִפְשַׁר לְפַרְשׁוֹ כִּפְשׁוּטוֹ כִּמוֹ רוּחַ קָדִים, וְלומר שֶׁחִינּוּת אֱלֹקִים מוֹרָה עַל חֻקּוֹ וְגַדְלוֹתוֹ, כִּמוֹ (הוֹשַׁע י"ג) יְבוֹא קָדִים רוּחַ ה', שְׂאֵ"כ לֹא יִחַן מְרַחֶפֶת וְהִלְלִיל מִנְשַׁנָּה (ג"א): (כו) הוֹסִיף זֶה מַדְעַת עֲלָמוֹ לומר שֶׁנִּקְרָא כִּסָּף הַכְּבוֹד בְּשֵׁם רוּחַ אֱלֹקִים מִפְּנֵי שֶׁמְרַחֶפֶת בְּרוּחַ פִּיּוּ שֶׁל הַקְּבִצָּה (רֵא"ם): (כז) כִּמוֹ חִינּוּת בְּרָאשִׁית, כִּי לְפִי פִּשְׁטוֹ הַמִּתְפַּרֵּשׁ לְהֵלֵן תְּהִיָּה הַבְּדֵלָה בְּזַמֵּן, אֲבָל בְּאוֹר וְחֶשֶׁךְ עֲלָמוֹ לֹא שִׁיךְ הַבְּדֵלָה, כִּי צָבָא הַקֵּינֵן שֶׁהוּא הַאוֹר נֶעְקַר וּפְסַד הַחֶשֶׁךְ וְאֵינוֹ, וְכֵן לְהַפְךָ, וְאֵם כִּינּוּהַ הַכְּתוּב רַק

אור החיים

לִילָה לְשׁוֹן מִקְרָה הוּא צְלַחַי עֹבֹר, וְלִזְכֹּה לֹא סַמֵּךְ הַכְּתוּב עַל חִינּוּת וַיִּקְרָא שְׂאֵמֶר צְחִילָה"ה כִּי אֵין יִקְרָ וְכְבוֹד עוֹד לְחֶשֶׁךְ אֲלֹא מִקְרָבוֹ יִהְיֶה דוּקָא צְלִילָה וְהוּא סוּד אֲוֹמְרוֹ (חֲלָא כ"ג) מִקְרָה לִילָה, אֲבָל כְּשִׁיעֶצְבוֹר הַלִּילָה שֶׁהוּא זְמַן הַבְּלוּת כִּמוֹ שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב (יִשְׁעִי כ"א) מִשָּׁא דוּמָה וְגו' שְׂמַר מֵהַ מְלִילָה כִּי הַבְּלוּת דוּמָה לִילָה, וְאִזּוּ צְעִלוֹת הַשְּׂחַר אֵין עוֹד חֶשֶׁךְ וְלֹא לִילָה אֲלֹא וַיְהִי עֲרֵב וַיְהִי צָקֵר יוֹם אֶחָד כִּי חִינּוּת הַרַע נִסְחַלְקָה וְאֵינוֹה וְלִילָה כִּיּוֹם יֵאֵיִר וְהִיָּה אֹרֶךְ הַלְּצַנָּה כְּאוֹר הַחֲמָה, וְהוּא אֲוֹמְרוֹ יוֹם אֶחָד, וְהוּא שְׂרַמְזוֹ הַכְּתוּב צְאוּמָרוֹ (זכְרִי י"ד)

שְׁהִיָּה הַקְּדוּשָׁה וְנִשְׂאָר הַרַע מוּבְדֵל וְאֵין לוֹ מִקּוֹם חִיּוּת לִינֵק מִמֶּנּוּ מִמִּילָה יִצְעַל, זֶה הוּא אֲוֹמְרוֹ (זכְרִי י"ג) וְאֶת רוּחַ הַטּוֹמָאֵה אֲעִבִיר מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְמָה לְקִלְיָנָה הַאֵילָן מִמִּקּוֹם יִיטְקָהוּ וְשׁוּרְשׁוֹ אֲשֶׁר יוֹנֵק מִמֶּנּוּ שִׁיבֵשׁ וְלֹא יִלְחָ עוֹד וְלֹא יִשְׂאָר כִּי אֵם הַאוֹר הַטּוֹב, זֶה הוּא שְׂאֵמֶר וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם פִּירוּשׁ וַיִּקְרָא לְשׁוֹן יִקְרָ וְגַדְלוּהָ, כִּי אֵין מַעֲלַת הַקְּדוּשָׁה יִיכַרַת אֲלֹא בְּהַפּוֹל הַקְּלִיפָה הַנִּקְרָאֶת חֶשֶׁךְ, וְהוֹדִיעַ הַכְּתוּב כִּי צִוּם הַהוּא הַיְדוּעַ לְפָנָיו בְּמַרְוֹם יִקְרָה ה' לְאוֹר צִיָּקֵר וְגַדְלוּהָ, זֶה הִיָּה צִוּם יוֹדַע לֵה' שִׁיְהִיָּה צוֹ ה' אֶחָד, וְאֲוֹמְרוֹ וְלְחֶשֶׁךְ קִרָא

אור בהיר

פח) שְׁהִלְלִיל וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לְאוֹר יוֹם וְלַחֶשֶׁךְ לִילָה.

בין נהו
יי קנהו
לייליא ו
קד: ו
במציעו
צו רשע
פשוטו ו
שיהיו*
ציוס ול
סדר לז
שכתוב
אחד, לי
המלאכ
רקיע.
שמים
צשני מ
כיו י"ח
יתמכו
המלאי
אונק'
הרקיע
ש"י י"ח
ז"ל שני
קדם וא
לומר שו
לומר שו
אחד, א
ושלימה
שמים ו
דוקא ב
ו. יי
שפירז

4
5
5
6

מזריע זרע למינהו ועין עשה פרי
 אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים
 כי טוב: ויהי ערב ויהי בקר יום
 שלישי: פא ויאמר אלהים יהי מארת →
 ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין

דבר זרעה מזרע (על ארעא)
 לזנוהו ואילן עבר פירין דבר
 זרעה בה לזנוהו וזוא יי ארי טוב:
 יג ויהו רמש ויהו צפר יום
 תליתאי: יד ויאמר יי יהו נהורין
 ברקיעא דשמאי לאפרשא בין

וי
 זר
 זר
 ית
 שן
 זר
 (י)
 רי
 זס
 זס:
 דן
 דד
 דד
 זח
 זוד
 ז'י
 זזו
 זח
 ז'י
 זין
 זס
 זרו
 זג'
 זרי
 זוז
 זמר
 זוז
 זען
 זים
 זאר
 (יט)
 זטא
 זבה
 זוא
 זעוע
 זחד,
 זז"ה
 זחמר

לקט בהיר

יעקב אל אביו ואמו (ג"א), עוד נראה כמו שאמרו ז"ל אין
 לך עשב ועשב מלמטה שאין לו מול מלמעלה, והם שמעו
 ונשאו הק"ו (מהרש"א): (גה) פי' אל תחשוב שאור
 הגנוח נגנו כולו וזו צריה חדשה ציוס ד', לא כן הוא, אלא
 מה שנגנו נגנו והשאר נתלה בד', שאל"כ היה לו לומר יהי
 מאורות ויהיו ברקיע (ג"א). ולא אמר המאורות בה"א,
 שאז יהיה נשמע שהמדובר מכולו (בר"א): (גו) שפירוש
 מיצת "אח" עס, כלומר צרא דצר עס השמים
 (ג"א): (גז) ויש לדקדק בכאן יותר משאר מקומות
 שהן חסרון הוא"ו אמר יהי על רבים ולא אמר יהיו
 מאורות, אלא ודאי הפי' יהי יום זה שהמדובר בו דהיינו יום
 ד' מארה רח"ל (מ"ל). אסכרה חולי המתחיל צמעיס
 וגומר בגרון (לשון רש"י שבת): (גח) הגם שנתלו בד'
 ונתגלגלו על מקומן, אבל לא האירו ולא הבדילו עד מולאי שצת
 שהיתה האור הראשון דכתיב (ישעי' ל' כ"ו) כאור שבעת
 הימים, ושרגא צטיהרא מאי אהני, כללו של דבר אור שנברא ציוס א'
 ממנו נתלק ונאלל חלק קען ציוס ד' ונתלה ברקיע

רש"י
 ← צשחיעת חולין (חולין ס"ג): (יד) יהי מארת וגו'. מיום
 ראשון נבראו יי, וצרביעי לוב עליהם להתלות
 ברקיע (הגיב' י"ב), וכן כל תולדות שמים ורחן נבראו
 ציוס* ראשון וכל אחד ואחד נקצע ציוס שנגזר עליו
 (צ"ר י"ב ד'), הוא שכתוב (ה) את השמים לרצות יי
 תולדותיהם ואת הארץ (כס) לרצות תולדותיה (פ"ן
 חוסי הגיב' י"ב ע"ב ואת): **ל' יהי מארת**. חסר ור"י
 כתיב, על שהוא יום מארה ליפול אסכרה צתינוקות,
 הוא ששנינו (ירושלמי פ"ד ה"ג) צד' היו מחטנים על
 אסכרה שלא חפול צתינוקות: **להבדיל בין היום**
ובין הלילה. משנגזר האור הראשון יי, אבל צז' *
 ימי צראשית שמשו האור והחשך הראשונים יחד בין
 שנינו נוסחאות • מיום • י' ימי • בשעת ימי בראשית (רמב"ן)

אור החיים

יהיו מאורות בהכרח היה הדבר עומד כן כי דבר
 אלהינו יקום לעולם. עוד נראה בהעיר עוד אומרו
 להבדיל בין היום ובין הלילה אס המאורות שוים
 הם ואחד ישמש ציוס ואחד ישמש צלילה צמה יוכר
 לילה מיום כיון שלילה כיום יאיר. אכן ירצה הכחוב
 להיות שקדם ציוס ראשון וצרא האור והמלא שאמר
 צפרשה ראשונה ה' פעמים אור ורמזו ז"ל
 (תיקונים ה') כי ה' אורות נבראו והבדילם ה'
 לנחלתו לעתיד לצא לאדיקים, וכן עתה ציוס רביעי
 האציל מהאורות חלק המספיק לעולם ותלאו
 ברקיע השמים וכוא אומרו יהי מארת פירוש יהי
 חלק אחד יי) מאורות הנבראים ציוס ראשון והתנה

שהוליא הוליא עוד ען עושה פרי יי) וכאן ריבה
 ען פרי שאמרו ז"ל שען הדעה היה טעם עלו
 כטעם פרו. ואפשר דכלל גם קנ"ל) עלים שאינם
 עושים פרי שינסם צעולם לכשנאמר שהיו קודם
 קללת האדמה, וטעם שקלל ה' האדמה למאן דאמר
 על אשר שינתה אפרש צמקומו צסיעתא דשמיא:
יד. ויאמר אלהים יהי מארת. טעם אומרו
 (הי"ק"ל) לשון יחיד על צ', צזכ רמו
 כי אחד מהם הוא המאיר ציוס ולזה לא אמר לשון
 רבים, וצאמלעות שדיצר ה' צדרך זה הוא שהיה
 מה שהיה צתכלית הדבר שצחמעטה הירח כאומרם
 ז"ל (חולין ס"ג): כי אס היה ה' אומר פתח דצרו

אור בהיר

ען פרי בלא ור"י, הרי שאין צריך כאן ור"י, ולמה א"כ כתיב כאן ור"י. קבט) חוץ מה שנטווה. קל) צמוס'
 הוא"ו. קלא) ולא אמר יהי מארת. קלב) ונכון א"כ הלשון יחיד, הגם שחלק הזה הם צ' נרגרים, אבל סוף כל סוף הם חלק

כג בראשית א בראשית

אונקלוס

וְהָיָה לְיָמֵינוּ וְלְיָמֵי בְרָקִיעַ וְיָמֵינוּ וְיָמֵי בְרָקִיעַ וְיָמֵינוּ וְיָמֵי בְרָקִיעַ

רש"י

לקט בהיר

ביום * וצין כלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע"ט הוא לעולם (סוכה כ"ט.) שנאמר (ירמ' י"ב) ומאתות השמים אל תחתו (וגו'), בעשותכם רצון הקב"ה אין אחס לריוכים לדאוג* מן הפורענות: ולמועדים. ע"ש העתוד שעתידים ישראל להצטוות על המועדות (א), והם נמנים למוולד הלצנה (ב"ה): ולימים. שימוש החמה חלי יום ושמוש הלצנה חליו הכי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ורביע יום) יגמרו מהלכתם (ב) צ"ב מצלות המשרתים אוחס, והוא שנה (והוא שס"ה יום ורביע יום וחרים ומתחלים פעם שנה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון) (פס"ז): (עו) והיו למאורת. עוד זאת שינו טחטאת * זה ביום וזה כלילה * לדא

השמים ושמשו שניהם עד מולאי ש"ק, אז נגזו חלק הגדול ונשאר הקטן להאיר ולהנדיל, וזו לספרת חכמים בחגיגה, ולר' יעקב אורות שנתלו בד' היא צריאה חדשה (ג"א): (נט) כמלך הנוטל הנרות מלפני האורחים שהזמין, שזה אוח וסימן לבעש יותר מאשר לא יתן או לא יזמין כלל (סוכה כ"ט.): (ס) ושם נגמ' מביא גם רישא דקרא אל דרך הגוים אל תלמדו פי' בעשותכם רצון הקב"ה או ומאמות וכו' (רא"ם): (סא) הכרתו להוציא הכחוב מפשטו, תלומר שפי' מועדים עמים קין ותורף וכו', שאז היה מקומו בין ימים ושנים שמס' ימים נעשה מועד ומששה מועדים נעשה שנה (במ"ח): (סב) והגם שעשה ירח למועדים אין מונין ללצנה אלא משתקע החמה (ב"ד): (סג) פי' באו בחורה לאותה נקודה שהתחילו

אור החיים

שיאירו המאורות בכל הקף השמים וגם יגיע אורם עד למטה לארץ. עוד יראה כי הכינס ה' שיאירו תוקף אורם צרקיע ומתאור המתפשט צרקיע האיר (ארץ"י) כי אין כח צארץ לסבול תוקף אור המאורות והוא שדקדק לומר למאורות צרקיע השמים פירוש כי שם יאירו, ואומרו להאיר על (ארץ"י) פירוש כי מאור הבהיר שצחקים תאיר ארץ. ולדצריהם ז"ל (חגיגה י"ב): כי המאורות צרקיע צ' אין מאור המאורות צוקע אלא צשמים והשמים צ' הם מאירים לארץ"י). ומה שאמרו ז"ל (יומא כ"ח): יומא דעיבא כוליה שמשא"י, אינו מכחיש דצרינו כי על כל פנים מקום השמש הגם שמתפשט תוקף השמש לצדדין יש הצדל צין מקום קציעת השמש שיש צו תוקף יותר מצדדיו ויומא

שלא יהיו קבועים אלא שיסובבו (י) כדי שצמלעות הסיבוב יוכר יום ולילה, וזה עשה לסימן הכרת הימים המקודשים כאומרו לאוחות ולמועדים וגו', וכשנאלל המתאר נאללו צ' חלקים ושניהם לשמש מדה יום נצראר"י). ולזה תמצא (חולין ס"י) שטענה הירח אי אפשר לצ' מלכים להשתמש צכתר אחד פירוש צזמן אחד וכך הוצא צדצרי רצותינו, שאם גבולו של ירח היה צלילה ושל שמש ציום אין כתר אחד לשניהם אלא כל אחד גבולו צפני עצמו. וכן תמצא שאמר והיו למאורות צרקיע השמים להאיר על הארץ צלא קציעת זמן:

אור בהיר

אחד מהאור הגדול, והמ"ם של חוכת מאורות אינו מהשורש כמו צדרך א', אלא הוא שימוש, וכאילו נקוד צציר"י. קלג) וחזי יום יהיו מתתם לארץ. קלד) פי' יסובבו וילכו ציחד. קלה) ממה שלא אמר והיו "המאורות" וגו', שאז היה משמע שקבע להו המקום. קלו) פי' עיקר השימוש להאיר בשמים, וכאילו אמר צוא"ו ולהאיר על הארץ. קלז) כעין שפיג"ל. קלח) פי' השמים יאיר. קלט) זה דרך ג', והוא כמו שהעניס מכסים פני החמה אעפ"כ האיר צארץ, ומה שאמר השמים צ', ר"ל השמים האחרים, כלומר החתומים. קמו) אמרו זאת להלכה, שאם החמה מתוסה צעניס היא חס ציומר אפי' במקום הנל, צעבור שאינו קודר אלא מתפשט ע"י עניס, ולדרכינו הלא תמיד היא יומא דעיבא שמתוסה היא בשמים, ומירץ שחילוק יש צין אם נחפשט פעם א'

קאן
טו
רבו
ביק
בלי
יתר

ישמ
הגד
שקנ
צכת
את

רש"י
הכא
דצרי
המא
אחר
מהד

דעיו
מכוו
ומת

מז.

מעש
כאמ
ממז
אור
למה
דצר
שפיו

455546

שיל"ת

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

דברים

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת וחיזושי "חתם סופר"

יצא לאור במוהדורה חדשה מושלמת ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א

מהדורת נוסענצווייג

[קעה]

בני בכור לי יום קודם מיתת משה על סילוק הצלם ממנו

ויבכו בני ישראל את משה וגו' שלשים יום.

איתא בספרי פרשת וזאת הברכה (פיסקא שנו ד"ה ויבכו) ויבכו את משה שלשים יום, שלשים יום אלו מה טיבם, אלא מלמד שבכו אותו קודם למיתתו שלשים יום. והוא תמוה מאי שייכות לבכות שלשים יום קודם פטירתו, והאיך ידעו אם הוא שלשים יום קודם. והנה בגמרא קידושין ל"ח ע"א איתא תניא בשבעה באדר מת משה שנאמר וימת שם משה ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום, וכתיב (יהושע א יא) וכו' כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וכתיב (שם ד יט) והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש [הראשון], צא ממנו שלשים ושלשה למפרע הא למדת שבשבעה באדר מת משה, עכ"ל הגמרא. אם כן אם היתה שנת פטירתו של משה מעוברת על כרחך לפי חשבון זה מת בז' אדר שני, וקשה לפי מה דאיתא במדרש ילקוט שמעוני (שמות רמז רסא, מכילהא פרשת ויסע ו) על פסוק (יהושע ה יב) וישבות הזמן ממחרת, רבי אליעזר המודעי אומר, מת משה בשבעה באדר ואכלו הזמן עשרים וארבעה יום של אדר ראשון ושלשים של אדר שני ששנת עיבור היה ומת בראשון, ורבי אליעזר שם סבר שבעים יום שלא היתה השנה מעוברת אבל בז' בשבט נפטר משה, והוא חולק על חשבון המובא כברייתא דידן.

לכן נראה שאלו ואלו דברי אלקים חיים המה, על פי מה שהובא כמה פעמים והוא מספר הזוהר (ח"א ריו ב) שלשים יום קודם מיתתו של אדם נסתלק הצלם ממנו. וזה היה שהרגיש משה רבינו בלי ספק, אבל עדיין חי היה, מכל מקום מקרי מיתה. והנה לפי זה יש לומר שבלי ספק הרגישו גם בני ישראל החשובים בהסתלקות צלם רבם ומזליהו חזי, לכן בכו אותו קודם למיתתו שלשים יום, וגם בילקוט רבי אליעזר המודעי ורבי אליעזר שם קאי גם כן על הסתלקות הצלם שהיה בז' בשבט או היה בז' אדר ראשון, וגמרא דידן קאי על הסתלקות הנשמה מהגוף ממש וזה היה בז' אדר שני הכל לפי החשבון עולה יפה כח.

ויהמו ימי בכי אבל משה: ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו. (לד ח"ב)

לולי דמסתפינא אמינא, תמו ימי בכי על סילוקו של משה, ובכו בכיה אחרת, כי ראו יהושע מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו, ונצטערו כל אחד ואחד על שהיה בידו גם הוא לשרת משה ולהיות פניו מאיר כלבנה (כבבא בתרא עה ע"א), ועצלותו של כל אחד ואחד גרם לו, על כן מרוב זה הצער תמו בכי אבל משה.

L

יהושע לא היה כמשה כי משה זכה למדרגה מיוחדת של דין ורחמים

ויהושע בן נון משה את ידיו עוד בישראל אל פנים: לך שלחו ה' לעי ולכל עבדיו ולכל החוקה ולכל משה לעיני כ פירוש שלא בתכלית האפי עליו, וגם ל: הרבים, שהרי כאשר שמעו לנבואת משה ולא קם נבי

והמעם כי משה חסד, ומי שה אותה מדרגה ע"ה ידעו ה' נ אשר עשה ל בדן, ולכל אי ולגילוי שכינו באחדות השלי ברא אלקים ב (בראשית רבה) כמדת הדין מתקיים שיתף

כט. כדאיתא בז ד"ה ואמרו ובה לא. בשו"ה זכו

כה. כל זה מביאר בקרבן נתנאל לדא"ש בפסחים (פרק ערבי פסחים סימן יג) עיי"ש.

[קעה]

יהושע לא היה כמשה כי משה וכה למדרגה מיוחדת של דין ורחמים

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וגו': ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים: לכל האתת והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: ולכל תיד החוקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל. (לד ט"ב)

יב טו), ונעשה שתי מדריגות יחד, אבל לגבי משה היה רק מדריגה מיוחדת, ובשבילו נבראו שמים וארץ, שהמה שתי מדריגות הנ"ל כידוע, דין ורחמים ל.

פירוש שלא חיסר דבר שלא יהא ראוי לנבואה, חדא מלא רוח חכמה בתכלית האפשרי, שהרי סמך משה ידיו עליו, וגם לא היה חסר מטעם זכות הרבים, שהרי וישמעו אליו כל ישראל כאשר שמעו אל משה, ומעתה ראוי לנבואת משה רבינו ע"ה, ועם כל זה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה.

והטעם כי מי שהוא בבחינת חסד משיג רק מדריגה ההיא של חסד, ומי שהוא בכחינת דין משיג רק אותה מדריגה של דין, אבל משה רבינו ע"ה ידעו ה' פנים אל פנים לכל האותות אשר עשה לפרעה ולמצרים להענישם בדין, ולכל אשר שלחו לישראל למורא ולגילוי שכינה ורב חסד^{כט}, הוא היה כאחדות השלימות בכל צד. כי בראשית ברא אלקים בשביל משה שנקרא ראשית (בראשית רבה א ד, ויקרא רבה לו ד), ברא במדת הדין מיוחד, וראה שאין עולם מתקיים שיתף רחמים בדין (בראשית רבה

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל וגו': ולא קם נביא וגו'. (לד ט"ב)

נראה לפרש, הקב"ה ציוה לשמוע לסנהדרין, והממרה הוא זקן ממרא וחייב מיתה, והטעם כיון שאי אפשר לשאול לה' כי לא בשמים היא (כבבא מציעא נט ע"ב), ויען שלא תהא תורה כשתי תורות על כרחך צריכין לשמוע לסנהדרין הגדולה (כסנהדרין פה ע"ב), וממילא בודאי הקב"ה יתן להם חכמה להשיג האמת, אבל במשה רבינו ע"ה לא היו מחוייבים לשמוע סברתו, כי בדבר שלא ידע היה יכול לשאול לה', וכן עשה בכל פעם בדבר שלא שמע.

והגאון בעל זכרון יוסף לא כתב דמשה רבינו עשה ליהושע מלא וגדוש כדאיחא במדרש (ספרי במדבר קמא ד"ה ויסמוך) וכאן כתיב רק מלא, דכאן מיירי לאחר מיתת משה, ובימי אבלו נשחכחו אלפי הלכות (תמורה טז ע"א), ולכך לא נשאר אלא מלא, כי לשאול לה' אי אפשר כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא שם)

→ יהושע היות ולא היה יכול לשאול לה' לכן וישמעו אליו בני

→ בימי אבול משה נשחכחו כמה הלכות ונעשה יהושע רק מלא חכמה ולא מלא וגדוש

כט. כדאיחא בהגדה של פסח: "ובמורא גדול אז גלוי שכינה" שעניינה חסד. וראה להלן עמ' תסב ד"ה ואמרו ובהערה לב. ל. מנבא בדרשות ח"ב עמ' קלו ד"ה ויהושע, מהדו"ק נ"ח א'. לא. בשו"ת זכרון יוסף להג"ר יוסף שטיינהרט (פירודא תקלג) בהדושים לחנוכה שבסוף הספר.

דלא בשמים היא, ועל ידי זה ממילא מחוייבין הם לשמוע דבריו. וזה ההמשך לכאן, לאחר דכתיב מיתת משה, וכתיב ויתמו ימי בני אבלי משה, ועל ידי ימי אבלי נעשה יהושע רק מלא רוח חכמה שנשחכחו ממנו מקצת הלכות, ושייך להספדו דמשה, ולכך הוכרחו לשמוע אליו, דלא קם כמשה וגו' שיוכל לשאול.

וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה: לְכֹל הָאֵתָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַח ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לַפְרָעָה וּלְכֹל עֲבָדָיו וּלְכֹל אֶרְצוֹ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל. (לד י"ב)

וְאָמְרוּ חַז"ל (ראש השנה כא ע"ב) נביאים לא קם אבל במלכים קם ומנו שלמה, בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם (במדבר רבה יד כ). יהיה הכוונה איך שיהיה, על כל פנים נראה לפרש מקרא השני של אחריו סובב על הראשון, אמרו לכל האותות והמופתים, היינו לעקור ולנטוע אומה ומלכים ולהכותם בכל מכות כמצרים, כזה קם בלעם באומות העולם שהיה כחוח לארר ולקלל, וכן קילל עמון ומואב ונצחם סיחון (במדבר רבה כ ז), שוב רצה לקלל ישראל לולא ה' היפך הקללה לברכה, נמצא קם כמשה

לא קם כמשה שניצח במלחמות וגם השפיע חכמה אבל בלעם קם כמשה רק לענין המלחמות, ושלמה קם קרוב למשה רק לענין שלמה העת את העם.

להכות, אבל לא מצינו שהמשיך חכמה וקדושה ויראת ה' על שום אדם, וזה שלא קם כמשה לכל המורא הגדול וגילוי שכניה לב שעשה משה לעיני כל ישראל כזה לא קם באומות העולם. אבל קם במלכים ומנו שלמה בחכמים, קהלת בפילוסופיה, משלי כמוסר השכל, שיר השירים בסתרי תורה, לימד דעת את העם, וקם קרוב למשה רבינו ע"ה בענין זה, אבל לא לכל האותות והמופתים, כי לא היה לו שום חרב ומלחמה עם שום אומה ולא הרע לשום מלכות, אם כן אף על פי שבאומות העולם ומלכים קם, מכל מקום לא קם כמשה שחברו שניהם יחדיו באיש אחד לכל האותות ולכל

המורא הגדול.

וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים: לְכֹל הָאֵתָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַח ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לַפְרָעָה וּלְכֹל עֲבָדָיו וּלְכֹל אֶרְצוֹ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל. (לד י"ב)

אָמְרוּ חכמינו ז"ל (ראש השנה כא ע"ב) במלכים קם ומנו שלמה, ובאומות העולם קם ומנו בלעם (במדבר רבה יד כ). נראה לפרש דקאמר הכא

לא קם נביא בישראל כמשה אבל במלכים קם בחכמתו ולא במוארו

לא קם בישראל כמשה שהיה בו דין ורחמים, אבל באו"ע היה בלעם שראה ברכה וקבלה

משה רבינו עשה את ישראל נביאים בעצמם וזכו כולם לגילוי שכניה על ידו

שני עניני פנים, פיו נבואתו ל: פנים אל ולזה לא במלכים י שלמה ה תכלית מ אחו

וְזֹאת ש מ לכל האו הרחמים ישראל, ו ישעיה רונ ובאומות: וברכה, ר הקי

וְלֹא קָם: [וְאָמְרוּ]

בלעם. עיי

וְלֹא קָם הַגָּדוֹל.

זו גילוי כל

והכוונה כ היו לאור

לב. לעיל (כו ה) כתיב "ובמורא גדול" ודרשו חז"ל (הגדה של פסח) "ובמורא גדול זו גלו שכניה". ובספרי (כאן פרשה טו) איתא: "ולכל המורא הגדול, זו קריעת ים סוף". ושם היה גילוי שכניה דראתה שפחה על הים וכו'. לג. מובא גם בעה"ת מהדורת מיכאלאווע.

תורת

פל"ד יב
[קעה - קעט]

משה תסמ

עם מעשה בראשית שעל מנת כן נבראים
שאם יצטרכו לשנות מטבעם לצורך
[ישראל] ישחננו. וזה לכל האותות
והמופתים והיד החזקה, קריעת ים סוף
ועשר מכות, אשר עשה משה לעיני כל
ישראל, זה בראשית ברא אלקים
בתחילת מעשה בראשית^ט.

מקום תוהו ואבני בוהוס^א, לכן קאמר
בראשית ברא, שהיתה בריאה, ואחר כך
נקרא שם אלקים.

הכל נברא כיום
א' כי אין כבודו
להיקרא על דבר
חסר, והעולם
בכללו אינו שלם
זה בלא זה

ומזה הטעם כתיב את השמים ואת
הארץ, ופירש רש"י (בראשית א
יד) לרבות תולדותיהם שכיום ראשון
נבראו כל צבאות השמים והארץ, ולא
יצאו בפועל אלא כל אחד ביומו עיי"ש.
והטעם לזה, כיון שגזרה חכמתו יתברך
זמן כל אחד ואחד ביומו, הרקיע בשני
והצמחים בשלישי, אם כן מדוע בראם
בראשון, היינו משום שאין דרך המלך
יתברך להיקרא על דבר חסר, והעולם
בכללו צריך זה לזה ואינו שלם זה בלא
זה, לכן ברא כיום ראשון הכללי,
והוציאן לפועל כל אחד ביומו.

שבירת הלוחות
היה, כי כל ס'
ריבוא ישראל
נפש אחת וא"א
להשראת
השכינה בלא זה

וזהו הטעם נמי לשבירת הלוחות, שאם
מפני שחטאו בעגל, עדיין יכול
היה ליתן התורה לשבט לוי שלא חטאו
כלל. אלא הכל מטעם הנ"ל, שכל ישראל
נפש אחת, וששים ריבוא נשמות היו
כלולים באדם הראשון כידוע (ספר
הליקוטים להאר"י תהלים לב), כמנין אותיות
התורה^כ, והשתא שעשו העגל הרי חסרו
משלמותם, ואי אפשר להשראת שכינה
לקבלת התורה. ולזה אמר הקב"ה למשה

ולכל המורא הגדול אשר עשה משה
לעיני כל ישראל: בראשית ברא אלהים
את השמים ואת הארץ.
(לד יב, בראשית א א)

פתח בבראשית
ולא בשם ה' כי
אין כבודו
להיקרא על
מקום תוהו

לחבר סוף התורה בתחילתה. התורה
מסיימת ולכל המורא הגדול
אשר עשה משה לעיני כל ישראל, ודרשו
בו ולכל המורא הגדול זה גילוי שכינה^כ,
אשר עשה משה ששיכר הלוחות (רש"י).
הנה מצינו (מגילה ט ע"א) שחז"ל שינו
לתלמי המלך וכתבו אלקים ברא
בראשית שלא יאמר שתי רשויות יש
ובראשית נמי שם הוא, שמסתמא
מתחלת התורה בשם (שם תוס' ד"ה
אלקים), לכן שינו לו.

וצריך להבין מדוע באמת לא מתחיל
התורה בשם. וצריך לומר כך,
משום שאין כבודו יתברך להיקרא על

מהדו"ק נ"ו ד' ונ"ו א). נט. ראה בדרשות ח"ב קכט ד"ה [ב] טהדו"ק נ"ו ג' ד"ה אשרך, שהארץ
מין בזה. ס. לעיל (כו ח) כתיב "ובמורא גדול" ודרשו חז"ל (הגדה של פסח): "ובמורא גדול או
גלוי שכינה". ובספרי (כאן פרשה טו) איתא: "ולכל המורא הגדול. זו קריעת ים סוף". ושם היה גילוי
שכינה דראתה שפחה על הים וכו'. סא. בגמרא (הגהה טו ע"א): "בשלמא מה למעלה וכו' אלא
לפנים מה דהוה הוה, רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי משל למלך בשר ודם שאמר בנו לי פלטירין
גדולה על האשפה, ובנו לו, אין רצוני של מלך להוכיר שם אשפה". (שער יוסף). סב. עין
לעיל עמ' תסד ד"ה אשר ובערה מ.

[קעט]

לכן מו
כל ישו
לעיני נ

יעקב נתאבק עם הס"ם עד שכרכו בשם
ישראל, כי ישראל עם יעקב מלא
בגימטריא תשכ"ט כמו קרע שטן, ושם
הארכתי. נמצא אפילו בביטולו של ס"ם
צריכים על כל פנים לשם יעקב המרמז
על קצת שפלות, לצרפו עם ישראל
המרמז על שררה^ס. אך הכא ברך משה
שישכון ישראל בטח מס"ם וכדד בלי
צירוף שם יעקב, ואפילו הכי יהיה כעין
יעקב כאילו מצורף עמו יעקב.

רבינו ע"ה (לעיל ט יד) ואשמירם וגו'
ואעשה אותך לגוי עצום, ופירשו חז"ל
(ברכות ז ע"א) ששים ריבוא^ס, כי לא סגי
בלאו הכי, כי אין שלימות בלא זה.

והיינו דמסיים ולכל המורא הגדול
היינו גילוי שכינה, אשר עשה
משה לכל ישראל דוקא, כי בלאו הכי
אין שלימות. ומרמז כאן ששבר הלוחות
שמפני זה הוכרח לשכרם, ועתה מתחיל
בראשית ברא אלקים וכו' כנ"ל שמטעם
זה נבראו תולדות שמים וארץ ביום
ראשון המרומזים באת השמים וגו',
ומפני זה נמי מתחיל בראשית ולא
אלקים ברא בראשית.

לעיני כל ישראל: בראשית.

(לד יב, בראשית א א)

דבתיב (לעיל לג כח) וישכון ישראל
בטח בדד עין יעקב, פירש
רש"י כעין יעקב^ס. נראה לפרש הכוונה
כך, כי כבר כתבתי במקום אחר^ס כי

לכטל כח ס"מ
צריך ב' שמות
ישראל יעקב
שבגימטריא
קרע שטן
ט"ה בוד
לשאל שיכרו
לכטלו בשם
ישראל לבד

בצורף ספירת
החכמה ישראל
לבד בגימטריא
קרע שטן

סט. לש
ישראל ו
לעיני כח
ומתרגמי

ואמנם הא כיצד, דידוע (ספר יצירה פ"ב
מ"ד) ברל"א שערים הסדר
אותיות שבספירת חכמה מתחיל בבי"ת
היא את ראשונה ואל"ף מקומה אחר
התי"ו^ס, נמצא בי"ת מספרה אחד, וכן
כל האותיות עד תי"ו הוא שלש מאות,
ואל"ף שאחר התי"ו מספרה ארבע
מאות, ולפי זה יהיה ישראל עולה
תשכ"ט, יו"ד תשעה, שי"ן שתי מאות,
רי"ש מאה, אל"ף ארבע מאות, למ"ד
עשרים, עולה תשכ"ט, ולא צריך לשם
יעקב. וידוע כי העולם נברא בחכמה^ס

סג. לשון הגמרא: "בני החביה רבו למעלה וגו' (דברי הימים-א כג יז) והני רב יוסף למעלה מושיים
רבו". סד. לשון רש"י: "עין יעקב, כמו ועינו כעין הבדולח (כמדבר יא ז), כעין הברכה שברכס
יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה (ירמיה טו יז) בדד ישתת, אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב (בראשית
מה כא) ויהיה אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". סה. עה"ת (ת"א עמ' קע"ה ד"ה
דאמר) ובדרשות (ה"ב עמ' קלד אות י מהדו"ק נ"ז ג'). סו. דאה בעה"ת (שם) ודרשות (שם) מבואר
שהמלאך שהתאבק עם יעקב הוא הטטן ועל כן אמר (בראשית לב כט) "ולא יקרא עוד שמו יעקב"
שלא רצה שיתחבר שם יעקב עם ישראל ויהיה "קרע שטן", עיי"ש. סז. מבואר בספר יצירה
פ"ב מ"ד וה', ובמפרשים שם שבספירת כתר מתגלגל הצירוף המתחיל א"ב ג"ד ובספירת חכמה
מתגלגל הצירוף המתחיל ב"ג וכו' וסופו הוא אל"ף אחר התי"ו, וכן בכל עשר הספירות, ולשון שער
הוא כמו מאה שערים (בראשית כו יב) שפירושו מדה. כי יש רל"א צרופים פנים, וכן רל"א אחר
לטוב ולמוטב ע"ט. (הערת מהרש"א ז"ל). סח. בתרגום ירושלמי (בראשית א א): "בראשית
בחוכמה ברא ה". וראה משלי (ג יט).

כבוד רבו על כבוד אביו והדבר נרץ לי תלמוד: ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם ז"ל. הוא צפרק ה' מהלכות ת"ח (ה"א). ונודאי דנרצו תמוהין דהא נמתניתינן קמיני צהדיא ואס היה אביו שקול כנגד רבו אבדמ אביו קודמת משמע צהדיא דאס אינו שקול אבדמ רבו קודמת.

ועוד שהוא נעלמו כתב צפרק י"ב מהלכות גזלה ואבדה (ה"ב). פגע באבדמ רבו עם אבדמ אביו אס היה אביו שקול כנגד רבו של אביו קודמת ואס לא של רבו קודמת והוא שיהיה רבו מוזהק שרוב חכמתו של מורה למד ממנו ע"כ. וכבר כתבו הגהות מיימון (ת"ח פ"ה אות ג) שכדנרצו צהלכות גזלה ואבדה עיקר שהוא מסכים להלכה ומה שכתב

צהלכות ת"ח טעות סופר הוא: ודכבם אחד מצני בניו של הרמב"ם כתב ליישנ סחירת דנרצו שמה שכתב צהלכות ת"ח מיירי נרצו שאינו מוזהק. ולא משמע לי כן מדברי הרמב"ם שס שהרי צסוף אותו פרק (ת"ח ה"ט) כתב צמה דברים אמורים נרצו מוזהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אס לא למד ממנו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר וכו' משמע צהדיא דעד השתא נרצו מוזהק איירי. ועוד שלא מצינו לא צמתנה ולא צגמרא שיהא לרבו שאינו מוזהק שוס קדימה על אביו דהא נמתניתינן סתם רבו אמרו והיינו ודאי רבו מוזהק דאילו רבו שאינו מוזהק אינו נקרא צגס רבו סתם. ועוד דמוחצי צגמרא לרבי יוחנן דפסק כרבי יהודה מדחנן רבו שלימדו חכמה וצני מאי חכמה רוב חכמה. ועוד דהא על ההיא מתניתינן מייחי תלמודא ת"ר רבו שאמרו רבו שלימדו חכמה וכו' והיינו ודאי רבו מוזהק. ומו גרסינן התם אמר עולא תלמידי חכמים שצצבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה ולענין אבדה צמקום אביו אינס חוזרים אלא לרבו מוזהק ומשמע דאביו אע"פ שאינו חכס קודס צכל דנר לרבו שאינו מוזהק. וכן פירש הרמב"ם צפירוש המשנה דההיא מתניתינן (ג). נרצו מוזהק דוקא היא: וכבר היה אפשר ליישנ סחירת דברי הרמב"ם ולדקדק צהלכות ת"ח כתב ראה אבדמ אביו ואבדמ רבו וצהלכות גזלה ואבדה כתב פגע באבדמ רבו עם אבדמ אביו כלומר דצהלכות ת"ח מיירי שראה אבדמ אביו קודס ואחר כך ראה אבדמ רבו שציון שחלה ראה אבדמ אביו אע"פ שלא הספיק להגיע לה מקום לענין זה מהני מה שראה אבדמ אביו תחלה שאס היה אביו תלמיד חכס אע"פ שאינו שקול כנגד רבו אבדמ אביו קודמת כיון שראה אותה תחלה. וצהלכות גזלה ואבדה מיירי שפגע צשמי האבדות כאחד ומפני כך אע"פ שאביו תלמיד חכס אס אינו שקול כנגד רבו אבדמ רבו קודמת. אלא שלא נמצא לחילוק זה עיקר צגמרא. הילכך

נראה כדברי ההגהות שטעות סופר יש צהלכות ת"ח ודנרצו צהלכות גזלה ואבדה עיקר:

דה אבדתו קודמת צש"ש אביו או ש"ש רבו. משנה סוף פרק צ' דמלעיל (ט): חכסם שאינו רבו כיצד הוא חייב צכצודו

כתב רבינו צסימן רמ"ד: צנהג הרב עם תלמידיו ותלמידיו עמו כתב רבינו צסימן רמ"ו: תשלום דיני כיצד הרב ודיני הוראת תלמיד חכס וכיצד נרץ ת"ח להמנהג כתב רבינו ירוחם צנתיב שני (ת"ה): צפרק קמא דנדרים (ת: ט) גבי עובדא דרבינא ה"ל נידרא לדביהו אהא לקמיה דרבי אשי אסיקנא שמע מינה לא שרי למישרי נדרא צאמרא

דרביה. וכתב הרמב"ם צפרק ו' מהלכות שטעות (ה"ג) דהוא הדין צמקום שיש גדול ממנו ומהאי עובדא איכא למישמע הכי דהא רבינא תלמיד חצר דרבי אשי הוה כדאיכא צפרק הדר (עירובין טג). ואפילו הכי לא שרא איהו נידרא דביהו אלא אהא קמיה דרבי אשי. וגרסינן תו התם ושמתא אפילו צאמרא דרביה. ופירש הרא"ש (נדרים ת: ט) דקיימא לן צפרק הדר דתלמיד מנדה צפני הרב צמקום שיש חילול השס וקאמר הכא דאפילו צאמרא דרביה שרי שמתא דלא מאמרינן גביה עד דאזיל קמיה רביה:

כח כתב הר"ר שמעון צר צמח צתשנתי (ת"א) סימן קצ"ב צששמוציר רבו תוך י"ב חודש נרץ לומר הריני כפרת משכנ ויש ללמוד כן מקל וסומר מאציו ושכן ראה למקצת חכמים צשמוצירים רנס צספריהס אומרים כך כתב מורי רבי פלוני הכ"מ (יז):

כצ גרסינן צפרק צמרא דעירובין (נט). אמר ר"ל כס צפני רבו חייב מימה שצאמר (משלי ט לו) כל משנאי וגו' אל חיקרי משנאי אלא משנאי והא מינס אינס כס ורק קאמרינן. ופירש רש"י צפרק אוחו צפני רבו והיה לו להסתלק משס או להצליעו צכסוחו (יח):

כב(ב) כתוב צמרומת הדשן סימן מ"ג דתלמיד הרואה את רבו שרואה לאכול דבר איסור מדרבנן נראה משני מקומות צתלמוד (עירובין סז: סולין ו). שאין נרץ למחות צידו. ודסה הראיות וכתב צסוף דנרצו מ"מ אחר שמיצו ראייה צשני מקומות אע"פ דדחו להו לא שייך לדקדק כולי האי:

כז(ב) כתוב צסוף ספר ארמות חייס אדם מרצ עם צצירו ואמר לו איני מקבל ממך אס היית כמשה רבינו מלקין אותו משוס ציון עכ"ל [זו]. ונראה לי דמשוס הכי אמרו צגמרא (סולין קבר). אילו אמרה יהושע כן נון מפומיה לא צייחנא ליה ולא אמרו אילו אמרה משה: כז(ג) [בדק הבית] צפרק קמא דמועד קטן (ט) אמרינן דתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעס שנית [עד כאן]:

דרכי השנה

(יז) וכן פירש רש"י פ"ק דסוכה (כ סע"א ד"ה הרני) מה: (יח) כתב בתולדות אדם וחוה נתיב ב' ח"ה (כב ע"ד) כיחו שהוא דבר שיוצא מגופו בכח ורק אותו אח"כ מפיו לפני רבו חייב מיתה ודוקא כיחו אבל רק אינו אסור דאניס הוא כך הוא פשוט פרק המוצא תפילין (עירובין טז). עכ"ל מו:]

פרישה

(לד) כתב הרמב"ם אם היה. כ"ל (לאסוף מס"א שכתב וכן כתב הרמב"ם. עד כאן המניה): (לה) אף על פי שאינו שקול כנגד רבו וכו'. עיין

אף על פי שאינו שקול כרבו חייב להציל נפשו מני שחת קודס כל אדם וכן לפרק משאו שהוא אער דנוף הוא נמי קודס מהאי עעמא אכל אבדמו שאין

בעה"י

ספר

חתם סופר

מסכת חולין

ומהר"ת על שני פרקים הראשונים, מס' תמיד ומס' נדה.

להנשר הגדול מאור הגולה רבינו משה סופר זצ"ל

בעל התשובות חים

נולד בפראנקפורט א"מ בשבעה לילה תשרי שנת תקכ"ג ועלה השמים ב"ה תשרי שנת ת"ר לאלף הששי, ומשה ה' רועה עדת ה' בק"ק דרעוניץ במדינת מעהרען, בק"ק מאמערסדארף, ובק"ק פרעסבורג באונגארן, ושם חלקת מחוקק ספון.

וזאת הברכה אשר השאיר אחריו תשעים קובצים חדושי תורה כתב ידו המהור ומתם יצאו אורה עד היום

מקרי חיים סודת חכם קפנו הגדול חתם סופר ערוך על ארבע חלקי שינו קינץ אלף ושלש מלות, שבעים ושבע השניות שלמות, ומדויקים על מס' שבת, פסחים, נדרים, נישין, בבא בתרא חלק ראשון, שני פרקים ממס' חולין ממהר"ק, שני קינלים על שמונים סוגיות הש"ס, ולקטים על הסוכה הנקראים תורת משה, ושירת משה, שירי קודש ליודעי תן. וספר הזכרון ועיד אור הגנו עדיין מדויקים על מסכת שו"ת, והרבה סוגי' הש"ס וכרכים גדולים בפרדים על התורה, ולגדה חז"ל. ודרושים ש"ס הרבה מאור והמה בכתובים כתב יד קדשו. ומבניהם יצא הכרך הזה חדושים על מס' חולין עד כל דף ודף חתם יסדו והעריכם רבינו הגדול בעצם ידו המהור הכינם וגם חקרו משך ארבעה שנים משנת משרים עד שנת תכצ"ד לפ"ק.

וזכיתי להוציאם אורה

שלמה אלכסנדרוי סופר זצ"ל מוהרש"ם זצ"ל מקראקא נרבינו המחבר זצ"ל
סערעטא. (בוקאווינא)

העור והרוטב פרק תשיעי חולין קבר

קבר

עין משפט
נר מצוה

כב א ב מ"ט ס"ו סמ"ג
ג' כל' ט' א'

18

—○○—
מוסף רש"י

תגור
ובערה. חתולו
ומים מקבל טומאה
וס נמרה מלמטה,
שיריו ארבעה.
שמה טור גדול ושניו
שחמיו ד' טפחים
דין טמא (נהל כו.).
דצלקיה מצלק.
אין לשמים (כריתם
כ.).
שירי גדול ברובו.
א' שיריו אגדול קף
דק שירי גדול כרובו
ד' כו. (י.).
כ' שבעה. דף ה'
י' טו (ס.).
בבבב. חוט הנשר
פול קט. (י.).

—○○—
לעזי רש"י

פלאשור"א
[פירושיו...]
כיטא מחקל.

י' ס"ה טה"ה א'
נהל טו

ה' ט"ז ט"ז ע"ז
יה: י"ז

[עין הדי]

הנהגות הב"ח
(ר' רבי' ר"ב ויהוה
ר' פ"ו נפיק' י'
ז כיון ולאו טור הוא
ז' חינוך טהמים :

[כל' ס"ו מ"ט]

העור והרוטב
ז' חתן ככל כל טור
דין נפלו' פלישור"א
ט' מ"ט

גליון הש"ס
' ובה כל טמא
' ט"ז כ"ד דף ט'
' ט"ז דף ט' מכל :

גהות מר"ב
רנשבורג
רש"י ד"כ ויהוה
ר"פ וכו' נחמ"ס
' טהמ"ס וכו' כ"ד

עד שיהא בארץ. כלומר עד הקרקע מפילה: הא חלים וקאי.
שהפילה מעמידו יפה: ואימא מדרבנן. אדמונתה ליה מדר"מ
סייעיה מדרבנן: אלא אמר רבא. כשנטמא כ"ע לא פליגי דכל כמה
דחלים לא טור ויהא הכי קאמר: כיצד הוא עושה. מחלמו שלא

כי ממעט ליה מד' מיהא כו' טורא וחמאי. והא חלים וקאי. ה"ל האי
טור וקאי ע"י טפילה לא חשיב והו' כשור שלא נהחבר:
חבי נרכינן במשנה כלים * (בפ"ק) והכ"ל בד"ל בגדול אבל נקטין
החלמו כל שהוא שיריו ברובו משתגמור מלאכתו ולא קאי
משתגמור מלאכתו אכיריו ברובו הלא

[עין נכ"ס]
ג' נ' מ"י ס"ה סמ"ג
אכ"ל סממ"א
כ"ל י"ח:
[ע"פ חו"ס' מה טו:
ד"ס התלו']
ג' ד' ר' מ"י ס"ה ס"ג י'
ג' ו' מ"י ס"ה ס"ג י"ח:
[ע"פ חו"ס' מה טו:
כ"ל ד"כ התלו כל טמא]
ג' דמתי

עד שיהא בארץ רבי מאיר אומר אינו צריך לא לגרור את הטפילה ולא עד שיהא בארץ אלא ממעט מבפנים מארבע טפחים כי ממעט לה מד' מיהא טהור אמאי ליכא הא חלים וקאי אכר ליה רבא ואימא מדרבנן גורר את הטפילה עד שיהא בארץ אלא אמר רבא הכי קאמר הנור שנטמא כיצד ממהרין אותו דברי הבל חולקו לשלשה וגורר את הטפילה עד שיהא בארץ והרוצה שלא יבא תנורו לידו טובאה כיצד הוא עושה חולקו לשלשה וגורר את הטפילה עד שיהא בארץ רבי מאיר אומר אינו צריך לא לגרור את הטפילה ולא עד שיהא בארץ אלא ממעט מבפנים מארבע טפחים אמר מר חולקו לשלשה והמנינו * הנור תהלחו ארבעה ושיריו ארבעה דברי רבי מאיר ורבננים אומרים יבמה דברים אמורים בגדול אבל בקטן תהלחו כל שהוא משתגמור מלאכתו שיריו ברובו * וכמה כל שהוא אמרי דבי רבי ינאי פתח שכן עושים הנורים בנות טפה מעמא דאיכא שיריו ד' הא ליכא שיריו ד' טהור אמרי ההם דצלקיה מצלק הכא דעבדיה גיטרא אמר מר שיריו ברובו רובו דפתח לכאי * הוי אמר אביי שירי גדול ברובו והאמרי רבנן ארבעה לא קשיא הא בתנורא בר השעיה הא בתנורא בר שבעה ל"א אמרי לה אמר רב הניא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי ואפילו ישיר בה כדי מעפותת אמר ריש לקיש לא ישנו אלא מלית אבל עור חשיב ורבי יודנן אמר אפילו עור נמי לא חשיב אותיביה רבי יודנן לריש לקיש * עור טמא מדרם חשיב

עליו לרצועה וסגדלין כיון שנתן בו איזמל טהור דברי רבי יהודה וחכמים אומרים עד שימעיטנו מחמישה טפחים כי ממעט מיהא טהור אמאי ליכא חשיב הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה * למישרב זב: בתנ"י * עור שיש עליו כותב כשר הנוגע * בציב היוצא ממנו ובשערה שבנגדו טמא הוי עליו כשני חצאי ויתים בטמא ולא במגע ולא בנחה רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר * לא כמגע ולא במשא * וימדה רבי עקיבא בשני חצאי ויתים שנתבן בקיסם והסימן שהוא טמא ומפני כה רבי עקיבא מטהר בעור מפני שהעור מבטלין: [ג'] אמר עולא אמר רבי יודנן * לא ישנו אלא פלטהו היה אבל פלטהו סבין בטל אמר ליה רב נחמן לעולא אמר רבי יודנן אפילו כתרטא אמר ליה אין ואפילו כנפאי א"ל אין א"ל האלהים זו אם אמר לי רבי יודנן כמוביה לא צייתנא ליה כי סליק רב אישעיא אישכרתי ו ליה לרבי אמי אמרה לשמעתיה קמיה הכי אמר עולא והכי אהדר ליה רב נחמן * למישרב זב רב נחמן חתניה דבי נשיאה הוא מולול בשמעתיה דר' יודנן זמנין אישכרתי דתיב וקאמר לה אסיפא הוי עליו שני חצאי ויתים מטמאים במשא ולא במגע דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר * לא במגע ולא בתיב * ומתני * לא שנו אלא פלטהו דהא אכל פלטהו סבין בטלין * א"ל מר אסיפא מתני לה * א"ל אין ואלא עולא אישעיא אמרה נידוליכונא * א"ל אין א"ל האלהים אי אמר לי יתישע בן נון * משמיה לא צייתנא ליה * כי אתא רבין וכל נדתי ימי אמרה אישעיא: ורבי קאמר כיצד הוה עובד

אכ"ל פלטהו סבין בטל וכו' וה"ל לחמן דמתי לה אכ"ל דכ"ל חס"ה כויה פלטהו סבין בטליה ר' יהודה דאמר האלל התסום כו' א' כשנגסו וכו' עדיף כיון מלטהו יחד כויה ו"ל דאין ה"ל א' נמי לדידה ר' יהודה פליג ח"ל יבמעל ור' זב"ל * וס"ל ככזים אפילו פלטהו סבין לא בטלין * ור' דר' יהודה ית' כר' יבמעל ור"ע דאשי' ככותב בטליהו סבין בטל ולחמן דתי לה אסיפא ח"ל * והא דקאמר הכא כטליהו כלל ככז' חלל חס ככז' לא בטלין: (לע"פ) שר"ה הוהיבס בקיסם והסימן * וה"ה כלא חס"ה הכי וגנע כהם דעמא דתי לא יתנא הכי אפילו כמבא לא ליטמו דהא טבא לכלל מגע טא לכלל טמא לר"ע כדאמר בגמרא וקסבר י' טנע ותיב וגנע אלא מאס דפליג ר"ע חדי יבמעל בעור שיש עליו שני חלוי וזיקס קאמר דבקיסק כה"ג מודה ליה: אכל

[עין ק"ט]:

[ע"פ] הסתין כיוולא מן השור וי"א אם טמאין טמא ויבאל עליו כיון כשר וגנע חלוט כיון טמא כתיב טמא חס"ה טמא ככז' ככז' טמא טמא טמא כ"ל ור' יודנן: אכ"ל אשכרתי ל"א אבי אכ"ל לשמעתי קמיה: [ד] א"ל מר אסיפא מתני לה ואלא עולא: [ה] ורש"י כ"ל טעם טמא טמא טמא כ"ל ור' יודנן כ"ל ור' יודנן כ"ל ור' יודנן כ"ל

שימה מקובצת
(6) ויהוה ר"ע בשני חצאי ויתים * ל"ב ע"ל יו"ס ככז' דף כ' ע"א כ"ל א"ל חלקים א"ל אכ"ל ר' יודנן: [ג] אשכרתי ל"א אבי אכ"ל לשמעתי קמיה: [ד] א"ל מר אסיפא מתני לה ואלא עולא: [ה] ורש"י כ"ל טעם טמא טמא טמא כ"ל ור' יודנן כ"ל ור' יודנן כ"ל ור' יודנן כ"ל

באר הגולה עם ציונים מהשיך
 טו. משנה כנגד מיעוט דף ל"ג ע"א:
 טז. שם כמשנה וכן כתב הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות גיולה ואבידה [הלכה ב] וכן עיקר, ובפרק ה' מהלכות תלמוד תורה [הלכה א] טעום סופר, [הנהגות מיימנות שם אות ב]:
 טז. שם כמשנה:
 טז. בןסוף ספר אורחות חיים [וכן משמע בחולין קהל א]:
 (* פירוש, ציון לכבוד משה רבינו עליו השלום:

כא ואבירת רבו. לפניו להשיב ואינו יכול להשיב כי אם אחד מהן. ועיין נחומ"מ ריש סימן קס"ד [ועיי' ב] סב המובהק. [וכן] אבל אינו מובהק, אצלו קודם אפילו אינו חכם כלל, כ"י [עמוד חריב ד"ה ומספ]. ופשוט הוא: **סג שקול כו'.** אבל אם אינו שקול כנגד רבו אע"פ שהוא גם כן חכם אצדח רבו קודמת: **סד פודה את אביו כו'.** עיין לקמן סימן קנ"א סוף סעיף ט' [ויסק"ח ז], וסימן קנ"ב סעיף ט': **סה וכן מפרק כו'.** ובצ"י [עמוד חריב ד"ה אצדח אציו] מוספק במפרק אפילו כשהוא שקול נגד רבו, כיון דאין שם סכנת גוף ולא הפסד ממון, ומשמע דאם אינו שקול פשיטא ליה דרבו קודם. ובאמת שבאשר"י [כנגד מיעוט פ"ב סימן ז] **סו אבא אם אביו שוכר לו רבי כו'.** לשון ספר חסידים סוף סימן תקפ"ה, אצדח רבו קודם לאצדח אציו דזהו כשאין אציו משכיר לננו רב, אבל כשאציו משכיר לננו רב והרב לא היה מלמדו כחנם או אצדח אציו קודמת, ואם הרב לא היה רוצה ללמדו אלא בשכירות, ויהודי או יהודים נוחים לו השכירות ללמדו, או אצדח בעל הנומין קודם, **ע"כ:** **סז אבירתו כו'.** ונחומ"מ ריש סימן קס"ד כתב דאע"פ ערך להם למהרי"ק

(י"ט) אב"א אין מחזיר אבירת אביו כו'. העטס דנפדיון ופירוק משא דיש לער הגוף מועיל לאציו כשהוא חכם אע"פ שאינו שקול כרבו, אבל לענין אבירתו שהוא ממון אין מועיל להקדימו עד שיהיה שקול כרבו: **(כ) משום ביוזן.** כתב צ"י [עמוד חריב ד"ה כחזי כסוף] ונראה לי דמשום הכי אמרו בגמרא [מילין קה, א] אלו אמרה יהושע בן נון לא ייחיינא ליה, ולא אמרו אלו אמרה משה, עכ"ל. נראה שמפרש הכיוון הוא למשה רבינו ע"ה, שהוא אומר אלו היה אדם אחר כמוהו, והוא בלתי אפשר שהרי כחזי [דקריס לו, ז] לא קס כמשה. ובספר רש"י [ז' של שלמה] על פרק החובל [כנגד קמא פ"ו] סימן קנ"ג מצינו וז"ל, וכתב כשהוא, אדם שמתקוטע עם חבירו ואמר איני מקבל ממך אפילו היית כמשה רבינו ע"ה מלקין אותו משום ביוזן, עכ"ל. וחדוש הוא בעיני כי הרגל הלשון הוא, וגם אינו ביוש כל כך למשה רבינו ע"ה. ועוד, כשתמה לא כיון לגנאי רק שהפריז על מידותיו שאינו רוצה לקבל ממנו מחילה או פיוס, ולכן מחידוש לא ילפינו. (מ"ה) [ומכל מקום] שזכר

ציונים לרמ"א עם ציונים מהשיך
 טז. כ"י [עמוד חריב ד"ה ומספ] טור [עמוד חריב] וב"י [שם] ופוסקים מהש"ס [כנגד מיעוט לו, א]. דלא כורשם בשו"ע [מהדורה קלאקא שפ"ז] רב צ"י
 טז. טור [עמוד חריב] בשם הרא"ש [כנגד מיעוט פ"ב סימן ז] והנהגות חיימוניות [מלמד תורה ב אות ב] וב"י [עמוד חריב ד"ה אצדח] הוביח כו. ע"ש:
 טז. ספר חסידים [סימן תקפ"ה]:

סא אבירת אביו סא ואבירת רבו [הנהגה סב [פ"ב] המובהק: אבירת רבו [ולט] קודמת **סג ואם היה אביו סג [פ"א] שקול כנגד רבו אבירת אביו קודמת:** כ"י היה אביו ורבו נושאים משאוי מניח של רבו ואחר כך מניח של אביו היה אביו ורבו עומדים בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו ואם היה אביו כ"י תלמיד חכם סד פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו: הנה סה [פ"ב] וכן [פ"ב] מפרק משא קודם לרבו ואף על פי שאינו שקול כחכמה כרבו (י"ט) אבל אין מחזיר אבירת אציו קודם עד שיהא שקול כנגד רבו (י"ט) יש אומרים הא דרבו קודם לאציו היינו שלומד עמו כחנם סו אבל אם אציו שוכר לו רבי ומלמדו אציו קודם לכל דבר וכן נראה לי עיקר:

סז אבירתו לשל אביו ושל רבו: האומר לחבירו איני מקבל ממך אם היית כמשה מלקין אותו (כ) משום ביוזן (י"ט) רנה

קודמת, ואם הרב לא היה רוצה ללמדו אלא בשכירות, ויהודי או יהודים נוחים לו השכירות ללמדו, או אצדח בעל הנומין קודם, ע"כ: **סז אבירתו כו'.** ונחומ"מ ריש סימן קס"ד כתב דאע"פ ערך להם למהרי"ק

אף על פי שאינו שקול כנגד רבו. וכן לענין משא, עיין [סימן קנ"ב דין ט'] סוף סעיף ז': [משום ביוזן]. ונראה לי דהוא הדין אם אמר כן כחכם גדול כן הפוסקים, וכל שכן לאשר לפניהם ז"ל. ודוקא כשעת מריבה, כן נראה מדברי הפוסקים. ומה שלא אמרו בתלמוד [מילין קה, א] אלו אמרה משה, היינו משיח דאלו אמרה משה הוא הדין נחמה המורה ועל כרחו לשמוע לו, ולא ידעתי לפי סכנת המסחר למה בכל חכם ונציא ליעא כיון. ועיין בלח"ק [צ"י עמוד חריב ד"ה כחזי כסוף]:

באור הגר"א
 [פ] ופ"ה ד' הנהגות המובהקות. בגמרא שם [כנגד מיעוט לו, א] ולענין אבירה כו': [פ"א] [ויש"ס שקול]. כן הוא גירסת הר"י [שם יח, א]. וכן הוא בירושלמי [שם פ"ב הלכה יא]. וכתב הרא"ש [שם פ"ב סימן ז] מדגרים ברישא לבר שקול, שמת מונה דוקא ברישא לבר בעינין שקול, וזהו שכתוב בהג"ה וכן מפרק כו', ואין צריך לומר כסיפא לענין פדיון שמפורש במתניתין [שם] ואם היה אביו מקומות [מילין קה, א] אילו אמרה יהושע בן נון כו', ולא קאמר משה רבינו ע"ה:

הנהגות רמב"א
 (י) (שי"ע שפ"ה) אבירת אביו. ואם אציו משכיר לו מלמד, אציו קודם. וכן אם אמר נותן השכירות לרבו, אבירת הנומין קודם. כן כתב בספר חסידים סימן תקפ"ה. וכתב בספר נדר שבע (הירוש' יג, א) ש' סוף ד"ה ור"ת] דסברא נכונה היא אלא שלא חילקו הפוסקים, שירי כנסת הגדולה [הנה"ט אות למ]:

באר היטב
 (לט) קודמת. היינו כששניהם לפניו להשיב ואינו יכול להשיב כי אם אחד מהן, ועיין נחומ"מ ריש סימן קס"ד, [ש"ך ס"ק סא]: (מ) מפרק, ובצ"י [עמוד חריב ד"ה ומספ] טור [עמוד חריב] וב"י [שם] ופוסקים מהש"ס [כנגד מיעוט לו, א]. דלא כורשם בשו"ע [מהדורה קלאקא שפ"ז] רב צ"י
 טז. טור [עמוד חריב] בשם הרא"ש [כנגד מיעוט פ"ב סימן ז] והנהגות חיימוניות [מלמד תורה ב אות ב] וב"י [עמוד חריב ד"ה אצדח] הוביח כו. ע"ש:
 טז. ספר חסידים [סימן תקפ"ה]:

פתחי תשובה
 (כג) בפרק כ"טא. עיין בזה בתשובת הרדב"ז חלק ב' סימן תשנ"ה:
 מספקת כמשנה אפילו כשהוא שקול נגד רבו, כיון שאין שם סכנת גוף ולא הפסד ממון, ומשמע דאם אינו שקול פשיטא ליה דרבו קודם, ובאמת שבהרא"ש לא מוכרעת מדי, עכ"ל הש"ך [פ"ב סה]: (כא) שוכר. ואם הרב לא היה רוצה ללמדו, או אצדח בעל הנומין קודם, עכ"ל ספר חסידים, [ש"ך ס"ק טז]. ועיין לקמן סימן קנ"א סוף סעיף ט', [שם ס"ק סד]: (מב) כבשדה. כחכ ה"ט"ו [פ"ק ב] אבל אם אמר כשהוא אין מלקין אותו, דמצינו אלו יהודים שיהושע בן נון לא ייחייבא ליה כרתא, עכ"ל:

גליון מהרש"א
 [יב] וי"ד פ"ב [ב] אב"א אינו מובהק. עיין ש"ך לקמן סימן קנ"א ס"ק י"ז:
אוצר מפרשים
 ויוציעיא, ולפי גירסת זו אע"פ שאציו אינו שקול כנגד רבו אציו קודם. והרמב"ם בהלכות תלמוד תורה כתב הדין כפי זאת הגירסה, או כשום שלא נתגלה גירסת אחרת או משום שנתאחז לו גירסת זאת עיקר, וכשהגיע להלכות גיולה ואבידה נתגלה לו גירסת רבו הר"י. וכן כתב הרדב"ז בחלק ב' סימן ר"ב [שם]. ועיין בספר תוספות י"ב ט"ב [שם פ"ב משנה א ד"ה ואם אציו]. או ראה ברעמו שגירסת זאת עיקר וכתב ואם היה אציו שקול כרבו, ומשנה ראשונה שבהלכות תלמוד תורה לא זז ממקומה כיון שהם גירסאות, וליה בעל הטורים לא הקשה עליו מהמשנה וזמברו בפרק י"ב מהלכות גיולה. י"א שראיתי הסכמת הפוסקים דגירסתו ואם היה אציו שקול כרבו היא עיקר, הייתי יומר דגירסתו שגורסת ואם היה אציו חכם אציו קודם היא העיקר, שהרי לשון המשנה כן הוא גירסתו וזמברו בפרק י"ב מהלכות גיולה ואבידה

הנהגות והערות
 וזו מיקן ע"פ ש"ן ש"ן יש על שלמה טע:

הנהגות והערות
 וזו מיקן ע"פ ש"ן ש"ן יש על שלמה טע:

הנהגות והערות
 וזו מיקן ע"פ ש"ן ש"ן יש על שלמה טע:

הנהגות והערות
 וזו מיקן ע"פ ש"ן ש"ן יש על שלמה טע:

הנהגות והערות
 וזו מיקן ע"פ ש"ן ש"ן יש על שלמה טע:

הנהגות והערות
 וזו מיקן ע"פ ש"ן ש"ן יש על שלמה טע:

הנהגות והערות
 וזו מיקן ע"פ ש"ן ש"ן יש על שלמה טע:

מבשרי
 בוצר אבא, אמן, זיון באלט
 אמן. ינאל

ס פ ר

אורה נאמן

חלק רביעי

על שולחן ערוך אורח חיים

כולל בו באורים וחדושים בדרך הפלפול והלכה
על כל סעיפי מסימני השו"ע ומפרשיו
מסימן קנ"ו עד ק"ב

מאת הגאון המפורסם שלשלת היוחסין וכו' הרב

רבי מנחם נתן נטע אויערבאך זצ"ל
שהי רב ומו"צ בעיה"ק ירושת"ו

בן להגאון רב שלמה אויערבאך זצ"ל שהי אבדיק פונמשיץ
נכד להגאונים והקדושים בעלי דברי כשפת דברי חיים ואמרי בינה, זי"ע ועכ"א

גם הנהגות והערות יקרות (בשם הנהגות מכהמ"ז) וקונטרס עת ספד
המכיל מילי דהספדא והספד מר על פטירת הגאון המחבר זצ"ל
מכנו הרה"ג ר' יצחק אויערבאך שליט"א

בעיה"ק ירושלים תובכ"י
שנת תרצ"א לפ"ק

דפוס סלומון

הוצאת ועד קרן התורה בירושית

ג"כ ע"כ מוכח דאין הלכה שם כצ"ח מטעם הצ"ח מהא דהלכה כצ"ח גבי מכבדו את הבית, וצ"ל דכל הבקו"ט דהב"מ דפריך פשיטא קאי אליבד דר' אבשיטא דמתני אפי"ח ובהא נמי הלכה כצ"ח כמבואר שם (י"ב ע"ב) לפי"ז אי איתא דגם צלוגתא דשכח לצרך במקומו דהלכה כצ"ח [כדעת ר' עמרם בחוס' סוכה הו"ז] אכתי הדקיל מאי פריך בגמ' פשיטא צלוגתא דקידוש היום הא נפקא חז' קול, הלא ע"כ אין הטעם דהלכה כצ"ח משום הבח קול דלצ"ח גם בשכח לצרך אמאי הלכה כצ"ח הלא נפק צ"ח דהלכה כצ"ח אי"ז דהלכה כצ"ח כדעת הרמב"ם, וכי"ח ולפנ"ם הגאונים הטעם דהלכה כצ"ח בשכח לצרך במקומו משום דגם צ"ח מודים לצ"ח שעדיף לכתחלה אלא שלא הטרמיחוהו ע"ז ולצ"ח הטרמיחוהו, ז"ל דיהא מאיזו טעם שהוא סוף כל סוף פליגי צ"ח וצ"ח צ"ח, ואם הלכה כצ"ח הרי דאין מנעם הבח קול, וחו דלכאנ"ל ויר' עמרם דהלכה כצ"ח כי ה"טור וברמ"א דאף בדעיבד לא ילא צמזיד (עב"ה יט"ז) הרי ד"ב פלוגתא בין צ"ח לצ"ח צ"ח, ובה"ל לברכות בקוגיא ז' הארבעי טוד צ"ח : (ו) **ואגב** דעסקינא ביהאי ענינא דבת קול ארשיס פה משי"כ בחי' לברכות שם צ"ח דאמרו ר"י היא דאמרו אין משגיחין צ"ח, ראייתו צ"ח (מערכת כללים ערך אי אוח ק"ח) דתמה מהא דא"ר (צ"ב ע"ד) דנפק צ"ח ואמרו דניתחו דרי"ח דעתידיא למשדי חללתא כ"י ולמד מהא בראש"ש (נטין פי"ד סי' מ"ו מוכח צ"ח סי' י"ד) דאשה כשרה בצניעות לזניה וכלא אין משגיחין צ"ח ע"ש, וי"ל דלכא"י הלא צ"ח יליע דאין קי"ל כהירושלמי (פי"ב דפאה) דאין למדין הלכה מן האגדות וענין הצ"ח מדיניתו דרי"ח אגדה הוא, וצ"ל כמי"ש הפרי"ח [במ"ס חיים] דהך כללא דאין למדין מן האגדות הוא רק לענין עסקי הלכה כדברי מי היכא דלא מפרש צ"ח, אבל דבר שלא מוכח צ"ח למדין לפעמים אפי' מאגדות ומדרש, לפי"ז ה"ה צניעות דלא אהפרש צ"ח הך דינא אם אשה פסולה, י"ל ללמוד גם מאגדה ואפי' מצ"ח, והדרב"ה בראש"ש כי מקודם ראי' מהש"ס מדמעטיין מצני ישראל ולא ע"כ ואלא ממעטיין מצני ולא צנוה ש"י דאשה כשרה (ועמש"כ בק"י י"ד אוח א') והביא הך אגדה לקניף בעלמא ד' אולם מלך אחר י"ל לכעיר הלא י"ל פלוגתא אי מלוא צטלות לעת"ל אי"כ י"ל דלי"ש ללמוד מהצ"ח מוכח שיהי' לעת"ל דאז יתגלה הדין, ועמש"כ [בכ"י ל"ט אוח ד'] דאפי' למי"ד אין מלוא צטלות לעת"ל קי"ח מאי ראי' דהאי תכלתא לזניה דלמא למצוה בעלמא ה' וקב"ר לך דאי לזניה אמאי דוקא לזניק הלא כל ישראל י"ל

הגהות סבה"ח
 ור"ב ג"כ על צ"ח, כ"י המה הדברים שהיו מפורסמים בהקבלה ובמסורה שאין הלכה כצ"ח, ולפי"ז רב עמרם נמו בין אלו הדברים גם מכבדו את הבית וכו' וצ"ח ולא כירך כמבואר בחוס' סוכה ג', דהיינו אחר שכבר נהקבלה ההסכמה שדברים אלו הם כיוצאים מן הכלל, אבל כ"י שלא נהדר דבן הוא פריך בגמ' ספיר פשיטא חספס הכה קול דהלכה כצ"ח, וכ"ס בקו"ט צ"ח אינה משנה ואמרו דכחלה פרקין הלכה כצ"ח מפני הבח קול וכו' הרבי"ם (כמי"ש חוב' הו"ז) ור"ב ש"ה וכו' היינו דזה מהדברים היוצאים מהכלל שהי' בחבורה צ"ח אין הלכה כצ"ח או שגם צ"ח מודים צ"ח, או שצ"ח צ"ח כהסוד דברי צ"ח כצ"ח כמו שפרשנו בפ"י דינמה דלכ"י צ"ח במקום צ"ח אי"כ ע"ש, ומיילא אין כ"ח דאי לפרש"ה, ולא ק"ו על הגאונים, דלפניהם היה צ"ח נוסף, אם צ"ח הא דש"ח ולא כירך דיחזור למקומו הוא כמו דאמרינן לענין מכבדו הכהו מהדברים הנמנים שלא כצ"ח, או דגם צ"ח ע"ה כמשי"כ חו"י בטובה ה"ו או כמשי"כ ברבי"ש יונה דהגאונים שטעו על המעשה דלמא ארני"ה דמשמע שכן צ"ח לנשות ע"ש, והיינו ג"כ כ"ח בחוס' ובראש"ש דגם צ"ח מודים דעדיף להחמיר בה כמשי"כ צ"ח מקודם ע"ש, אבל ג"ח עם מספיק הדיק לכללא דלשולח הלכה כצ"ח אחר הבח קול כסתימה הנמי בכתב דוכתי וכפ"ח החוס' ה"ח :

- של הבן שנמלא צ"ח בראשון או השני, והלא אפי' נצוה גמור שיאמר אני יודע צנוה צטלותי כגן אח הפעם או חילל שבת כ"י לא יעשו על פיו כ"ח עפ"י צ"עדים כמי"ש הרמב"ם [פי"ט מוסק"ה] ממ"ש בחולין [ק"ח] אלו אמרו ויכושע בין נון לא לייחנה ליה וכן אמרו אם יצוה אליכו ויאמר חולני בקדול אין שומעין לו ולא בשמים היא, [צ"ח ענין פי' התורה אין חולנין אחר צנוה אלא אחר החכמים וכו' וכתב בצנוהו בגרמ"ח ז"ל אולם באמת דכ"ח אין רק צ"ח דבר ולא חסדון הדין ע"ש (ו) ולענין ז"ל ה"ה דאמרינן לא בשמים היא כ"י אחר חתימת התורה אבל קודם שיתנכר התור כל מוכ שאמר מרע"ה ה"ו מן השמים ולייחנה ליה, וראי' לזה מהא דלא אמרו בחולין ה"ח

ד' והוכחה דברי ארסי' סלי"ח מהמ"ס כמיה פי"ב ג"ה מין ובראש"ש שם הלי"ק ה' יצ"ח אוח י"ג דמתי"ס דק הכוונה דממשתיין רק פניה וכו' ולא מתי"ס האגדה צ"ח דתי"ס דרי"ח ע"ש (ופ"ש ג"ה אוח ל"ז) דעיקר טעמא הוא כהשגחה הש"ס, וכמשי"כ בלוח הקודם מדברי ה"הו"ס דהלכה כצ"ח אחר הבח קול, משום דרבי"ם ריה"ן, כן הכה בין ד"ס טעם מספיק בלא הכי"ה, כ"ח אף מאמת דעבדין כהלכ' :

ה) ו"ל דס"ה הכלל מורה על צ"ח כמו בצנוה י"ח ה"ה קשר"ה מכללא דרי' וכו', ובמנהגו פ' ההלכה פ"ב. ומ"ד כד"ס אפי' דהא עדיין צ"ח עשמו צנוהו (כחונה ק"ח) אבל צ"ח אפי' למאן דכ"ל דקודרים צ"ח אכל צ"ח לטוב (י"ד סי' ש"ח) וגם דמשום הירוד מלוא יחדו ה"ה, ועוד כ"ח דכ"ו סכר לבי"סו דר"ח שהיה הה"ה המספיק י"ל לתי"ס כמשי"כ דע"ה, ולא סח"ה מל"ט ומשי"כ דוקא לענין ד"ס כ"ח חתימת ידו"ה :

ו) והיינו כמו דמבואר שם (יומא פ"ה) צ"ח צ"ח ל"ט משה ל"ח זה אומר פכ"י ג"ה וכו' אחר ל"ט משה ד"ס לעקר משפט למ"ד א"ס ומל"ט עומדו ב"ח ר"ט ר"ש"ן כד"ס ש"ה ג"ה וכו' פ"ה, הי"ס דלא קבל"ט פ"ה ה"ס ג"ה ר"ק כ"ח ש"ה ה"ר משה ה"ה ק"ה ג"ה :

ועי' תוקי (פס"ז דיבמות מ"ז) דפי מה שכנגד קורא
 בת קול ולא בן קול מפני חשוד כמו נגד הכוזב,
 ובסי' יעיר אח"כ כ' בשם רבינו בחיי ד"ש סוד זכר, ונשם
 הרא"ש הביאו האחרונים מפני שילאח צמוד ואין כל
 אדם שומעין אלא הראוי לשמעו, ולענין ד' יליפ דלחלות
 האמונה צבת קול דלא כל אי יאמר ששמע ב"ק ודמיון
 הוא וכוזב מביחא לכשיל צביא צבויאוח שקר וכיוצא לזכ
 דימו זה לאשה דקול צאשה ערוה והרי מוזכרין שלא
 לשמעו, ורק ליואלה מהכלל שהיו מוזקוק לנביאות כן
 הביק לריך להיות מוזקק אס הוא צאמה מן השמים,
 ואולי ג"כ כלל מש"כ רצ"ח ד"ש צב סוד, היינו מה
 שקראו בת קול ולא בן קול:

(ז) ב"מ קק"א ומה מוכח דבמזיד שצריך במקום
 השני לא ילא כו', ולענין ד' רבצ"ח ל"ב
 מזיד דאליכ מאי זה דקאמר אי אמונה להו אישאל
 לבך אמרי לי ברוך הכא כו' האין חשד להס שאמרו
 לעבור על הדין דאס הי' מזיד עפ"י דין לריך לחזור
 למקומו, וגם הלשון אישחלי הוא לשון שוגג כמפורש
 בקטוב ל"ב (עי' בערוך ערך של דפי הוא שוגג ובגמ'
 כאן דאמר ר' זבד מחלוקת בשכח אבל במזיד ד"ה יחזור
 למקומו פריך השי"ס פשיטא ושכח חנן ז') אי' רבצ"ח
 שוגג הי' דהי' סרוד בניקסא וכמבואר בר"י וברא"ש
 דצ"ב מודים שאפי' בשוכה אס רלה להחמיר ע"ע ולחזור
 למקומו הי' משוכה ע"ש, ואס על קחס אינשו דעלמא
 קוברים כן כ"ש על רבצ"ח דודאי רלה לקיים לפמשי"ד,
 או ד"ל דלא אכל פת רק ממזין דטעון מעין ג' דדעת
 הרא"ש דאי' לחזור (כמבואר בק"מ) והוא רלה להחמיר
 אף שאינו מחויב עפ"י דין ומש"כ הי' חושש שלא יאמרו
 לו ברוך הכא כיון שאינו מחויב לחזור עפ"י דין, וקלח
 הוכחה לזה דאליכ האין רבצ"ח ל"ב נזכר שלא יעקור
 ממקומו קודם שיברך, וכלא לא יאוהב ללדיק כל און כ"ש
 במידי דמאכל שאין הקב"ה מביא חקלק ללדיקים (עי'
 חוסי' חולין ה' ד"ה לדיקים) ולפמשי"כ אי'ש שלא אכל
 פת אלא מהי' המינים, ומטרדה גירסתו הלך עם השיירא:
(ח) בא"ד אבל אופכא קשיא כו' עי' צביא מארשי"א
 שס, ולענין ד' יל אף דקוייל צבי"ח מימ
 לכורות דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ושאיני לענין ק"ש
 דהוא חומרא דאחי לידי קולא, או דגם צ"ב ק"ל להא
 דב"ש אלא שלא הטרחוהו כמ"ש ר' עמרם:

סעיה ב כ"דא כשאין לו פת עוד אבל אם יש לו פת
 עוד יאכל במקום השני עמט ויברך רק שלא
 יחא רעב מאכילה ראשונה:

(ט) יא"ב במקום השני כו' פי' אפי' שהוא מזיד
 אף כן אי' לברך תחלה ברכת המזילה ולא
 ברכת"מ

הנהגות סבה"ח
 עשה נאמן הוא כו' ע"ש אי'כ אינו במזיאות כשולס לומר אלו אמרה
 תהי' לא צ"חא ליה דהוי כשופר רחיל והיה לעין צירור דפמטיק גס
 אבה קול מציט בשלמה הג"ך במעשה דשתי שוטים (מלכ"ה א' ג')
 דאמר חנו לה אה הילך וגוי' היא אמו ודכרז רזיל עם קול הוסי'
 ואמרה היא אחי, ומש"כ שהזכר עמדה בשקרה, ואף הן הוחלט
 היא אמו:

(ז) וכן הא הפ"ז בעלמו כו' רבצ"ח אכל ובכח לבך כו' אף כיוצא
 הפ"ז כמשי"כ מקידס דלף דהי' שוגג דבליכ, אס אפטר לו לחזור
 קרי מזיד אס אינו חזר, וכמו שאמריס הפ"ז לנטוף וע"כ סרוד רבצ"ח
 וכי כיון שהוא עכשו מזיד ע"ש, ולאלה אי' לרחוקי שאלל מי'
 המיסי, כיון דהגמ' מביא השוכח אס מרצ"ח ככ"ס השכח יונה דכסל
 וביש לא עיירי רק בנה"מ, להסונרים דקק בפח חחרים למקוט,
 ולהסונרים דכלל ז' מיניס לריכס לחזור אי'כ שוכ און ית פת שאלל
 והנה שכחה קרוי אונס נפרס מפידה מן הדרך דהוי שוגג נמור.
 ויה ל"ה חקלס צמדי דאכילה דלחילה הי' צבי"ח:

הכי אלו אמרו משה רבינו לא לייחנה ליה, אי' ולמשרעי'ה
 דלא קס בישראל נביא כמשה אפי' מה שאמר בנבואה
 שומעין לו אפי' להנוגע לדין ולמשפט כיון דקודם נתינת
 החי' לה נבואה שלו ממש כנתינת החי', ולי'ש אז לומר
 דהאר' לא בשמים הוא שברי אז עדיין צאמה הי' בשמים,
 ומה שזכרתי החי"כ מפ"י המשניות להרמב"ם אדרבא
 במשנין שס ימלא דמחללה כ' הרמב"ם ז"ל ודע שהנבואה
 אינה מועילה בפירושי החי' כו' אבל מה שיעלה יהושוע
 ופנחס צפנין העיון והקצרה הוא שיעלה רבינא ורז
 אפי' כו' הרי דלא אמר מה שיעלה משה ויהושוע,
 אלא יהושוע ופנחס, כי רק ליהושוע ופנחס מה שנוגע
 לקצרה ועיון שווים גם רבינא ורי"א משא"כ למשה, וכן
 בקוד"ה והחלק השני כ' הרמב"ם ח"ל שאין תורה נתינת
 אחרי הנביא הראשון (היינו משרעי'ה כי האצות הק'
 דגי' נביאים היו צכ"ז כ' הרמב"ם בפיה"מ) (חולין פ'
 גיד הנשח וקנהדרין פ' חלק) דאין אנו מקיימים המלוה
 בשביל שהאצות קיימו אלא בשביל שניתנה ע"י משרעי'ה)
 ואין להוסיף ואין לגרוע כמש"כ לא בשמים היא עכ"ל,
 הרי דמפרש דהא דכ' לא בשמים הוא היינו דוקא אחרי
 נתינת התורה ע"י משרעי'ה, ובשלה עשר עקרים שצ"ח
 מאמין אלו אמרי'ה אנו מאמין באמונה שלמה שנבואת
 משרעי'ה הי'ה אמונית ושהוא הי' אב לנביאים לקודמים
 לפניו ולנביאים אחריו. דלכאף קשה כלל אצרכס אפי'
 שהחורה מעידה עליו שהיה נביא כמש"כ גבי אבימלך (יורה
 כ' ז') דאמר אליו האלודים צחלוס ועתה השב אשת האיש
 כי נביא הוא וגוי' ואין אומרים שהי' משרעי'ה אב לנביאים
 לקודמים לפניו, ולפמ"ש אי'ש, ומה"ט נסמן אחרי אנו
 מאמין הנה האנו מאמין שכל התורה המלויה עתה צדינו
 היא הנתינה למרעי'ה ודוק צזה כי נכון הוא, ועי' ציו"ד
 [ק"י רמ"צ קל"ו] האומר לחבירו אינו מקבל ממך אס
 הי'ה כמשה מלקין אותו משום ציון, וכי' הט"ז בשם
 כצ"י דמשי"כ אמרו בגמ' אלו אמרה יהושוע בן נון לא
 לייחנה ליה ולא אמרו אלו אמרה משה, ופי' הט"ז שציון
 הוא למרעי'ה שהוא אומר אלו כו' אדם אחר כמותו,
 וכוא בלחי אפטר שברי כח"ב לא קס כמשה, וע"ש מה
 שצבי"ח בשם רש"ל ומה שהעיר עליו, ולפמ"ש י"ל דמלקין
 אוחו משום דצאמה כל מה שאמר משה אפי' בנבואה
 ונגע לדין וקצרה ג"כ שמענו לו דלגביה ל"ב עייך לומר
 לא בשמים היא, דהא כל התורה אמר מן השמים,
 ולפ"י ממילא לא לריכס לת"י של רבצ"ח ז"ל הנה,
 ובסי' תורה תמימה ג"כ כ' מדנפשי'ה לתוך ק"ה החי"כ
 כתי' של הרלחזיל וכי' דאינו רואה צזה ריח ק"י משום
 דהכלל לא בשמים הוא רק לענין פסק הלכס אבל לא
 לענין צירור מילתא והנגלות מליאות הדבר דפי' צודאי
 קמכין אצבי"ח ע"ש, והכלע"ד כתצחי והארכתי עוד צזה ז'

נגנו, כבר הודה הגנו בעלמו, כן הפ"י אי' כן סי' לראשין ג"כ לא
 לענין לזון עפ"י, רק הוי צירור דאס אי' כ"א נדושה (וגי' חדשים
 כנתינה ל"ה טוב אז ע"ש נהוסי' יפנים) וילדה לוי חדשים, הי' העומר
 עובר לזי עייך הנה, והי' כ"כ מוזקק לכל שזכר כן של ראשון או
 של שני, וממילא ל"ה צ"ח אלא שגלך לדון לענין מכה אצוי וכי' דהא
 הי' מהרי"ב צזה אחרי הצירור שזכר כן סל"ג, ולפ"י אי'ש דכ"יור
 מן התו' הי' על הארכעיס שנה צירד הנה, ולחי' אלהי'ג שלפ"י
 צריכס לומר דהרדס אי' כן ז' וכן לענין עבר וכי' הי' רק עד מתן
 סורה, היינו מש"י אי"כ עד אחר שטופות, דכיון שניתנה החי' כבר
 הי' הדין דלא בשמים היא, ומשמשות הדרשות משמע שק"י על כל
 סתמן צירד התו' מ' שנה אחר קההי', ויה דלא אמרו בחולין אלו אמרו
 משה רבינו וכי' דאלו אמרו משה הוי זה דין התורה כמו כל הסלכות
 שצומרים הלכה למשה מסיני, דהוי זיה לנו משה, ונמדי'ר (סוף כי'
 משל) ד"א כהב לך ההחילו מלה"ש אומרים לפני הקב"ה אלה טען
 בשם למשה שכתוב מה שהוא מנבק שיאמר לישראל אי' נחמי לכס
 אה התורה וכי' א"ל הקב"ה מי' שמה ששה אה הדבר הזה, ואפי'

24

Kahan, Israel Meir

ס פ ר חפץ חיים על התורה

באורים ופרושים לחמשה חומשי תורה
עם הערות בשם "מעשי למך"
על פסוקי נ"ך ומאמרי חז"ל

שנאמרו מפי רבינו הגדול הגאון הצדיק
מזן ר' ישראל מאיר הכהן זצוק"ל
(חפץ חיים)

עם קוים קצרים לתולדות ימי חיינו
וי"ד מאמרים שפרסם לחנוך התורה והיהדות

נערך ונסדר ע"י
הרב שמואל גריננימן

בהוספות באורים ופרושים

בגניברק א"י

חלק ראשון: בראשית שמות

י"ב ויקרא, לוי, כהן
ש"ס

ויבואו אילמה ושם שתים עשרה עינת מים. (ט"ז כז)

לאילים באו ממרה, מקום שם לא יכלו לשתות מים כי מרים הם, ובעוד כברת ארץ הי' כבר מים לרוב, עד כי מצאו לנכון לנוח באילים כמה ימים בשביל המים, מה שלא עשו כן במרה, ועי' באבן עזרא כאן, עבמרה ישבו יום א' ובאילים התעכבו כ' יום.

האדם הוא קצר הראות, ובשביל זה הוא מתלונן תמיד ומלא טענות ותרעומות. כי לו ידעו בעמדם במרה, כי יש מוצא למים באילים הסמוכה, לא היו מלינים על משה לאמר מה נשתה, כי הלוא יכולים היו ללכת עוד מעט עד הגיעם אל יבלי מים של מעינות אילים.

אבל אין איש יודע מה לפניו ומה לאחור, ומכאן התלונות.

7 ← ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא לחם בעמלק. (י"ז ט)

מה ראה משה ששלח את יהושע? בשביל שליהושע הי' כח התורה, כדכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, היינו מאהלה של תורה, ועקר התגברותו של עמלק הי' בשביל רפיון התורה, כמו שדרשו חז"ל, על וילהם עם ישראל ברפידים, בשביל שרפו ידיהם מן התורה ולפיכך בא עמלק. לכן שלח משה דוקא את יהושע שהי' לו כח התורה ואמר לו "צא" היינו אתה בעצמך, שעיקר הנצחון יהי' על ירך ובשבילך ז.

מ ע ש י ל מ ל ד

דרכו בקודש הי' להמציא בעצמו לאורח כל מחסוריו, אף הי' מביא נרים וכסתות להציע מטתו.

אורח שהתאכסן פעם בביתו. בראותו איך שהח"ח מטריח עצמו בשבילו, בקש מהח"ח רשות לעזור לו. אבל הח"ח ענה: כלום ירצה כבודו לעזור לי גם כשהייתי מתלבש בבקר בטלית ותפילין?

מצות הכנסת אורחים. אמר הח"ח, היא מצוה שאני מחויב בה ולא האורת.

והי' מספר ממנהגו של המגיד מדובנא ז"ל, כשהיה שוכר בית דירה צבורה, היה מתנה עם המשכיר, שתהיה לו הרשות להכניס אורחים לתוך ביתו, כששמש במשרת מ"מ בעיר זאמושטש, פגע בעני סומא בשתי עיניו כשנער קטן מיליכו. שניהם עמדו בשוק ולא ידעו לאן לפנות למצוא מקום לינה. המ"מ הכניסם לתוך ביתו וכה ישבו אצלו עד שמצא עבור שניהם בית דירה. לימים נפטר הסומא והילד נשאר לבדו בגלמוד. המ"מ הכניסו לתוך ביתו וטפל עמו כמו עם בן יחיד, מסרו למלמד טוב, ובעל כשרון עצום היה התלמיד הזה עד שבמשך זמן קצר לא ידע המלמד לענות על שאלותיו, וכה הלך מחיל אל חיל, עד שלבסוף נתפרסם הילד הזה בתור הגאון הידוע ר' שלמה קלוגר זצ"ל. ד) ובשביל כך היה דרכו בקודש לבלי להשתמש באחרים בענינים שהיו

ואמר והי' כאשר „ירים“ משה ידו, ולא כתיב כאשר „הרים“ לוטר

מ ע ש י ל מ ל ד

נחוצים להצלת התורה והיה מכתת רגליו בעצמו לערי הבירה ברוסיה. ולווארשא ולווילנא בפולניא. להשתדל אצל הממשלה להסיר רוע הגזרה שגזרו על הת"ת והישיבות. וכמה פעמים לא לקח עמו אל הממשלה אפילו מתורגמן המכיר בשפת המדינה, אלא היה מדבר בעצמו אל השרים והפחתים בלשון אידיש. וראה זה פלא, כי דבריו באידיש היו עושים רושם על שומעיהם עד שהעבירו את הגזרה תיכף, כי דבריו היו יוצאים מלב טהור ותמיד נכנסו בלב השומעים.

76

והיה מפרש מאמרם ז"ל (ב"ב ע"ה) זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לאותה בושח וכו', והכוונה היא, שהזקנים שראו את משה ויהושע, שיהושע היה ג"כ מלך ונביא אף שלא הגיע למדרגת משרע"ה, היו מצטערים על אשר אל משו גם המה מתוך אהל משה, ולא הגיעו למדרגת יהושע, וזו היא הבושח והכלימה. L

והוגד לי כי כשגזרה מלכות פולין כהתחדשה, גזרה על ת"ת והחדרים, כנס הח"ה אספה רבתא של אדמו"רים ורבנים בורשה והחליט ללכת אל שר ההשכלה וההגון לבקש מלפניו על עמו ולהעביר את רוע הגזרה. וכה היו דבריו בלשכת המיניסטר בשפה היהודית: (כמובן שהמיניסטר הומין אחד ממזכיריו היהודיים לתרגם נאומו ללשון הפולנית).

„לפני 64 שנה, עת פולין מרדה בשלטון הרוסים, והשלטון דיכא את המרד בדם ואש. עמדותי בשוקה של ראדין וראיתי איך מובילים מורדים פולניים כשידיהם אסורות ורגליהם לנחשתיים הוגשו. נודעועתי כי ראיתי איך שמענים את אנשי פולין על עונשם היחיד שרוצים לחיות חיי שחרור. בכיתי בשעת מעשה וחשבתי, הלא כתוב מפורש, והא' יבקש את הנרדף, בטח יראה ה' בעניכם ויהוש לעזרתכם, וכה זכיתי לראות עכשו מדינת פולין בשחרורה. אולם השבתי לנכון שמדינת פולין תזכור את יסודי' בתקופת שלטון ה„צאר“ ולא תדכא עמים אחרים. ואילו בראותי איך אתם זוממים לגזור גזרות על ישראל, לפצוע נשמתו ולהרחיק את בנינו מלמודי התורה, עכשו אני חושש לגורלכם, שלא תאבדו חלילה את עצמאותכם המדינית, כי הלא אנו עכשו ה„נרדפים“ והא' יבקש להצילנו.“

ספורו נכנס באזניו של המיניסטר והעביר את הגזרה, ורק שנים ספורות עברו מאז, קרוב לשבע שנים, ומדינת פולין טעמה שוב את טעם הדכוי מצד כובש אכזר...

וכה עמד גם על משמר הרבנות בישראל. זכורני בשנת תר"ץ גזרה ממשלת פולין, שכל רב צריך להתאשר מטעם חבר רבנים, שהממשלה תסמוך ידה עליהם. הח"ה נסע לורשה להעביר את הגזרה הנוראה הזאת, שעלולה היתה לחתור חתירה תחת משרת הרבנות. והנה בקר הח"ה את אחד השרים והלה הבטיח לו למלאות בקשתו, ולבסוף חזר בו וקיים בנפשו „אשר פיהם דבר שוא“.

חפץ חי

לך, שבכל דור ישראל, ואם לא

זאת שני

באדין נברו

ולכאורה

לו, ועוד מה ו

אכן נרא

ובודאי עדיין ל

גדול ד' מכל ד

ממעשיו, ולכן

בנפשו, כי פה

למקורו בצרור

תושב ככל אנ

והמשל

סחורה יקרה ל

המסחר ויאמר

בכל כהו, ויאכ

או פנה ו

על „הגזרה הנ

הדת חלילה, כ

מכתבו זרז את

ותתקן את המעו

(ה) ובהזו

אין — ויבוא ז

נתנו כח להשט

הכח לשונאי יע

הוא, מכיון שנמ

וכן כתוב במדר

המקרה, אלא !

ובשניו :

בקודש מאז, הב

לשבת עליו כמו

אומר בשם המו

השם נחלק להצ